

Nevin YILDIRIM¹  

¹Atatürk Üniversitesi, Türkiyat
Araştırmaları Enstitüsü, Tarih Ana Bilim
Dalı, Erzurum, Türkiye

¹ Department of History, Institute of
Turkic Studies, Atatürk University,
Erzurum, Türkiye
nevinnyildirim@gmail.com

Mevlüt YÜKSEL²  

(Sorumlu Yazar-Corresponding Author)

²Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi,
Tarih Bölümü, Erzurum, Türkiye

²Department of History, Faculty of
Letters, Atatürk University, Erzurum,
Türkiye
mevlutyuksel@atauni.edu.tr

Bu çalışma Doç. Dr. Mevlüt Yüksel
danışmanlığında Nevin Yıldırım
tarafından hazırlanmış, "Atatürk Dönemi
Türkiye'sinin Yeni Mersin Gazetesi'ne
Yansımaları (1928-1938)" başlıklı Yüksek
Lisans Tezinden, bir kısım eklemeler
yapılmak ve yeniden düzenlenmek
suretiyle üretilmiştir.

This article was prepared by Nevin
Yıldırım under the supervision of
Associate Professor Mevlüt Yüksel. It was
produced by adding some sections and
reorganizing the Master's Thesis titled
"Reflections of Atatürk Era Turkey in the
Yeni Mersin Newspaper (1928-1938).

Geliş Tarihi/Received 22.08.2025
Revizyon Tarihi/Revision 31.10.2025
Kabul Tarihi/Accepted 21.11.2025
Yayın Tarihi/Publication Date 29.12.2025

Atıf:

Yıldırım, N., & Yüksel, M. (2025). Atatürk
dönemi dış politika meselelerinin Türk
yerel basınına yansıması: Yeni Mersin
gazetesi örneği. *Edebiyat ve Beşeri Bilimler
Dergisi*, 75, 144–160.

Cite this article:

Yıldırım, N., & Yüksel, M. (2025). The
reflection of Atatürk era foreign policy
issues on Turkish local press: The example
of Yeni Mersin newspaper. *Journal of
Literature and Humanities*, 75, 144–160.



Content of this journal is licensed under a
Creative Commons Attribution-Noncommercial
4.0 International License.

Atatürk Dönemi Dış Politika Meselelerinin Türk Yerel Basınına Yansıması: Yeni Mersin Gazetesi Örneği

The Reflection of Atatürk Era Foreign Policy Issues on Turkish Local Press: The Example of Yeni Mersin Newspaper

Öz

Gazeteler, kendi dönemlerinin birer aynası mahiyetinde oldukları için tarih araştırmalarının birinci elden kaynakları arasında yer alırlar. Bu yüzden araştırmalar için vazgeçilmez öneme sahiptirler. Gazeteler, yayım, dağıtım ve etki alanlarına göre "yerel" veya "ulusal" olarak ikiye ayrılırlar. Kaynak değeri açısından tarih araştırmalarında ulusal gazeteler kadar yerel gazeteler de aynı derecede mühim ve değerlidirler. Bu durum, Türkiye'nin yakın tarihi için de geçerlidir. Gerek Millî Mücadele dönemini gerekse Cumhuriyet'ten sonraki süreci kapsayan araştırmalar için arşiv vesikalarından sonraki ana kaynaklar yerel gazeteler olmuştur. Söz konusu dönemde Anadolu'nun birçok vilayetinde çıkarılan ve bir kısım araştırma eserinin yegâne kaynağını dahi teşkil eden yerel gazetelerden birisi de Yeni Mersin'dir. Yeni Mersin gazetesi, ilk nüshasından itibaren yerel ve ulusal boyuttaki birçok konuyu sütunlarına taşımıştır. Gazete, Lozan Barış Antlaşmasında çözilemeyen ve Cumhuriyetin ilanından sonraki süreçte Atatürk dönemi Türk Dış Politikasının konularıyla ilgili gelişmeleri de takip etmiştir. Bu çalışmada ise Musul ve Hatay hariç, Mübadele/Etabli, Balkan Antantı, Montrö Boğazlar Sözleşmesi, Sadabad Paketi ve Osmanlı Borçları gibi konular ile bunlarla alakalı diplomatik gelişmelerin Yeni Mersin gazetesine yansıması incelenmiştir. Çalışma vücuda getirilirken Yeni Mersin gazetesinin çok sayıda nüshası yanında, resmi kayıtlardan, arşiv belgelerinden ve ilgili akademik çalışmalardan yararlanılmıştır. Çalışmanın amacı ise; Atatürk dönemi dış politika meselelerini ve bu kapsamda uygulanan politikaları yerel bir gazetenin perspektifinden ortaya koymak ve alanda yapılmış bu tür çalışmalara katkıda bulunmaktır.

Anahtar Kelimeler: Yeni Mersin, Gazete, Türkiye, Balkan Antantı, Mübadele, Sadabad Paketi.

Abstract

Newspapers are among the first-hand sources of historical research as they are the mirrors of their own periods. Therefore, they are of indispensable importance for research. Newspapers are divided into two categories as "local" or "national" according to their publication, distribution and impact areas. In terms of source value, local newspapers are equally important and valuable as national newspapers in historical research. This is also true for Turkey's recent history. Local newspapers have been the main sources after archival documents for research covering both the period of the National Struggle and the period after the Republic. Yeni Mersin was one of the local newspapers published in many provinces of Anatolia during the period in question and even constituted the sole source of some research works.

Yeni Mersin newspaper has carried many local and national issues in its columns since its first issue. The newspaper also followed the developments related to the issues that could not be resolved in the Lausanne Peace Treaty and the issues of Turkish Foreign Policy in the Atatürk period after the proclamation of the Republic. In this study, except for Mosul and Hatay, issues such as the Exchange/Etabli, Balkan Treaty, Montreux Straits Convention, Sadabad Pact and Ottoman Debts and the reflection of diplomatic developments related to these issues on Yeni Mersin newspaper are analysed. In addition to numerous copies of Yeni Mersin newspaper, official records, archival documents and related academic studies were utilised in the preparation of this study. The aim of the study is to reveal the foreign policy issues of the Atatürk period and the policies implemented in this context from the perspective of a local newspaper and to contribute to such studies in the field.

Keywords: Yeni Mersin, Newspaper, Türkiye, Balkan Entente, Emigration, Sadabad Pact.

Giriş

Gazeteler, insanları ya da daha geneli bir ifade ile toplumları her türlü gelişmeden haberdar eden, bilgilendiren iletişim araçlarıdır. Bilindiği üzere basın-yayın organlarının en büyük kolunu teşkil eden gazeteler, yayımlanma, dağıtım ve oluşturdukları etki alanlarına göre “yerel” veya “ulusal” olarak ikiye ayrılmaktadırlar. Yayımlandığı ülke genelinde dağıtımı yapılan, ülkenin ve dünyanın her tarafından haberler aktaranlara ulusal gazete (Bodur, 1996, s. 29; Köseadağ, 2016, s. 1587), ülkenin herhangi bir yerinde yayımlanan, dağıtımı yerel boyutta olanlara ise yerel gazete adı verilmektedir (İlgaz, 2003, s. 179; Ünal, 1996, s. 1068). Türkiye’de çok yakın geçmişe kadar çıkarıldığı mahallerin dışında okur kitlesine ulaştırılamayan yerel gazetelere, Türkiye’de genel anlamda “Anadolu Basını”, “Mahalli Basın/Gazeteler” veya “Yerel Basın/Gazeteler” gibi isimler verilmiştir. Ayrıca özellikle ulusal basının merkezinin İstanbul olması hasebiyle diğer yerlerde çıkarılan gazeteler için “Taşra Basını” ya da “Anadolu Basını” tabirleri de kullanılmaktadır (Güz vd., 2018, s. 65). Bilişim teknolojisindeki ilerlemeler tamamına anında ulaşabilmeyi mümkün kılsa da yerel gazeteler için günümüzde de aynı tabirler kullanılmaktadır.

Osmanlı Devleti’nde 19. Yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren gazete sayısının arttığı görülmektedir. 1828 yılında Mısır’da yayın hayatına başlayan Vekâyi-i Mısıriyye ile Padişah II. Mahmut’un döneminde çıkarılan ve ilk resmî gazete olarak bilinen Takvim-i Vekayî’den sonra çıkarılan gazete sayısı giderek artmıştır. Birkaç istisna hariç, bu gazetelerin hemen hepsi İstanbul’da çıkarıldığı için Anadolu/Taşra Basını gibi tabirler bu dönemde kullanılmamıştır. Aralarında sahibi yabancı uyruklu olanların da bulunduğu gazetelerin çoğu Türkçe yayın yapmasına karşın Avrupa dillerinde yayın yapan gazeteler de çıkarılmıştır. Zamanla bu gazeteler, siyasi ve edebi kişilikleri ile tanınan kişileri de yazar kadrosuna dâhil ederek geniş okuyucu kitlelerine hitap etmişlerdir. Hatta II. Meşrutiyet döneminden itibaren bazı gazeteler belirli siyasi ve edebi akımların temsilcisi dahi olmuşlardır.

Yakın dönem Türkiye tarihinde yerel gazetelerin sayısındaki artış ise Millî Mücadele döneminde gerçekleşmiştir.¹ Bu dönemde Anadolu’nun muhtelif vilayetlerinde çıkarılan gazetelerin çoğu vatansever yazar kadrolarıyla Mustafa Kemal Paşa’nın Samsun’a çıkışıyla başlattığı Millî Mücadele hareketini desteklemişlerdir (Büyükbakkal, 2005, s. 85). İzmir, Aydın, Bursa, Balıkesir, Adana, Maraş, Konya, Kastamonu, Trabzon ve Erzurum gibi kimi işgal, kimi de işgal tehdidi altındaki birçok vilayette oldukça çetin şartlarda çıkarılan bu gazeteler, millî bağımsızlık uğruna Mustafa Kemal Paşa liderliğindeki kadro tarafından yürütülen çalışmaları ve alınan kararları halka duyurarak kamuoyu oluşturma vazifesini de üstlenmişlerdir. Yayımlandıkları vilayetler ile bulundukları bölgelerin tarihi, kültürel ve demografik açılarından Türklüğünü savunan bu gazeteler ayrıca, Milli Mücadele hareketinin başlangıcında Kuva-yı Milliye, sonraki süreçte ise düzenli ordunun savaştığı cephelelerden haberler vererek kamuoyunu da bilgilendirmişlerdir. Bu yüzden de Mustafa Kemal Paşa, millî mücadele yanlısı gazeteleri daima desteklemiş, hatta Sivas Kongresi’nden sonra bizzat kendisi de millî mücadele hareketinin resmi yayın organı olarak bilinen “İrade-i Milliye” adıyla bir gazete kurdurmuştur. İrade-i Milliye gazetesi, Millî Mücadelenin merkezinin Ankara olmasının ardından burada “İrade-i Milliye” ismiyle yayın hayatını uzun yıllar devam ettirmiştir.²

Gazeteler, Cumhuriyetin ilanından sonraki süreçte de önemli görevler üstlenmişlerdir. Bilhassa inkılapların halka anlatılması, tanıtılması ve bu yönde bir kamuoyu oluşturulmasında oldukça etkili olmuşlardır. Basının böylesi bir etkiye sahip olduğunu bilen Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa, çıktığı yurt gezilerinde daima ülkenin önemli gazetecilerini de yanına almıştır. Reisicumhur Gazi Paşa ayrıca gittiği yerlerde de gazeteciler ve basın mensuplarıyla toplantılar yaparak söz konusu etkiyi arttırmaya çalışmıştır. Dolayısıyla inkılapların halka tanıtılmasında ve halkın bilgilendirilmesinde yerel gazeteler de mühim roller üstlenmişlerdir. Yayımlandıkları yerlerdeki halk üzerinde güçlü etkileri olan dönemin yerel gazetelerinden biri de Mersin’de yayımlanan “Yeni Mersin” gazetesidir. Bu gazete, 24 Temmuz 1928 tarihinde Mersin’deki Yıldız Matbaası’nda yayın hayatına başlamıştır (Yeni Mersin, 27 Temmuz 1928). Fuat Selami (Akbaş) Bey tarafından çıkarılan gazetenin mesul müdürlüğünü Halil Zeki Bey yürütmüştür (Artan, 1996, s. 17; Bulut, 2007, s. 148).

Gazete, 2 Haziran 1935 tarihine kadar cumartesi günleri, bu tarihten sonra ise pazartesi günleri hariç olmak üzere haftada 6 gün çıkarılmıştır. İlk yayımlandığı günden 1 Aralık 1928 tarihine kadar 4 sayfa, bu tarihten 29 Eylül 1929’a kadar 2 sayfa, 30 Eylül 1929 tarihinden sonra ise yeniden 4 sayfa olarak çıkarılmıştır. Bununla birlikte gazetenin sayfa sayısı resmi bayramlarda ve özel günlerde 19-20’ye ulaşmıştır (Serter, 2021, ss. 347-359). 20 Ağustos 1928 tarihine kadar tamamı eski harflerle, bu tarihten sonra ise yarısı eski, yarısı yeni harflerle yayımlanan gazete (Yeni Mersin, 20 Ağustos 1928), 1 Aralık 1928 tarihinden sonra tamamen yeni harflerle basılmıştır. Genellikle normal ebatlarda (57x39 cm) basılan gazete, haber sayısının fazla olduğu zamanlarda daha büyük boyutlarda çıkarılmıştır. Gazetenin büyük ebatla çıkarılacağı okuyucuya da önceden duyurulmuştur (Artan, 1996, s. 17; Yeni Mersin, 17 Mart 1929; Yeni Mersin, 21 Teşrin-i Sani 1929; Yeni Mersin, 22 Teşrin-i Sani 1929; Yeni

¹ Millî Mücadele dönemi basını hakkında bilgi için bk. Özkaya, 2007; Coşar, 1964; Türk Basın Tarihi Uluslararası Sempozyumu, 2018.

² Bk. Topuz 20023. Ayrıca Mustafa Kemal Paşa’nın Sivas’ta kurdurduğu İrade-i Milliye ile bunun Ankara’daki devamı olan ve uzun yıllar boyunca yayın hayatını sürdüren Hâkimiyet-i Milliye gazeteleri hakkında bk. Recep Toparlı 2023; Hâkimiyet-i Milliye Milli Mücadele’nin Sesi, 2021.

Mersin, 24 Teşrin-i Sani 1929; Yeni Mersin, 12 Mayıs 1936; Yeni Mersin, 19 Mayıs 1936).

Yeni Mersin gazetesi, sadece Mersin ve çevresinden değil yurt genelinden hatta dünyadan havadisler veren bir gazetedir. İlk sayfasında siyasi, sosyal ve kültürel haberler aktarılırken sonraki sayfalarda ekonomi, sağlık ve spor haberleri yer almıştır.³ Yayın hayatının ilk günlerinden itibaren ikinci sayfada okurlardan gelen edebi metinler ile dilek ve şikâyetleri aktaran gazete, bu kısımda sonradan; “Sevgili Köylülerimize” başlıklı bir köşe daha açarak kırsal kesimdeki halkın istek ve şikâyetlerini aktarmıştır (Yeni Mersin, 27 Temmuz 1928; Yeni Mersin, 2 Ağustos 1928).

1931 yılı Haziran ayında halktan gelen ilanlara da yer vermeye başlayan Yeni Mersin gazetesi (Yeni Mersin, 15 Haziran 1931) 1933 yılının Mart ayı sonlarında ise bir gençlik köşesi açmıştır (Yeni Mersin, 27 Mart 1933). Yalnızca Perşembe günleri ikinci sayfada çıkan bu köşede bölgenin gençlerine her türlü konuda seslerini duyurma imkânı tanınmıştır. Dünyadan haberler ise gazetenin üçüncü sayfasında verilmiştir. Burada Avrupa ve Türkiye borsalarına ait güncel bilgilerin sunulduğu bir bölüm de açılmıştır. Gazetenin dördüncü sayfasında ise reklam ve ilanlara yer verilmiştir.⁴

1935 yılı sonbaharında gazete de yeni bazı değişiklikler yapılmıştır. Bu bağlamda ilkin Türkiye’nin komşu ülkelerinden haberlerin verildiği bir köşe ile Mersin ve çevresinden haberlerin aktarıldığı birer köşe açılmıştır (Yeni Mersin, 5 Eylül 1935; Yeni Mersin, 17 Eylül 1935). 1937 yılının başlarından itibaren de Mersin limanındaki ticari faaliyetlerin aktarıldığı “Mersin Hinterlandında Ekonomik Durum” başlıklı bir köşe ile ulusal ve bölgesel kısa haberlerin yer aldığı başka bir köşe daha açılmıştır (Yeni Mersin, 27 İkinci Kanun 1937; Yeni Mersin, 6 Mart 1937).

Yeni Mersin’in yazar kadrosunda da önemli kişiler bulunmuştur. Fuat Akbaş, Kerim Refi, Rıza Atılâ, Lütfi Oğuz, Serap, Falih Rıfkı Atay, Halil Zaloğlu, Ziya Toroğlu, Selma Yalın, Hasan Dayı, Taha Toros, Burhan Belge ve Necip Ali Küçüka gibi isimler gazetenin en bilinen yazarlarıdır. 27 Ekim 1949’da Fuat Selami Akbaş’ın ölümünden sonra Yeni Mersin gazetesini oğlu Besim Fuat Akbaş idare etmeye başlamıştır. Onun da 1980 yılında hastalanması üzerine gazete kapatılmış ve basımevi satılmıştır (Artan, 1996, s. 17).

Yeni Mersin gazetesi, yayımlandığı dönemde hem yerel ve hem de ulusal çaptaki birçok konuyu büyük bir hassasiyetle sütunlarına taşımıştır. Bunların başında Türkiye’nin dış politika meseleleri gelmektedir. Bilhassa Lozan Barış Antlaşması’ndan arta kalan ve Atatürk Dönemi Dış Politikası ilkeleri doğrultusunda çözüme kavuşturulmaya çalışılan gelişmeler ve bu kapsamdaki yorumlar ve yabancı basında çıkan makaleler gazetede geniş yer tutmuştur. Bu çalışmada Yeni Mersin gazetesinin Lozan sonrasında ortaya çıkan dış politika meselelerine dair aktardığı haberler ile bu doğrultuda şekillenen bakış açısı ortaya konulmak istenmiştir. Burada ayrı bir çalışma konusu olduğu düşünülen Hatay ve Musul meseleleri hariç, Mübadele/Etabli Meselesi, Balkan Antantı, Montrö Boğazlar Sözleşmesi, Sadabad Paktı ve Osmanlı Borçları gibi Atatürk dönemi dış politika meseleleri ile ilgili haberler üzerinden değerlendirmeler yapılmıştır.

Mübadele-Etabli ve Mübadiller ile Balkan Göçmenlerinin İskânı Meseleleri

Lozan Barış Antlaşması müzakerelerinin önemli bir safhasını da Türkiye ile Yunanistan arasında yapılan nüfus mübadelesi meselesi teşkil etmiştir. Bu müzakereler 30 Ocak 1923 tarihinde iki ülke arasında imzalanan “Türk-Yunan Halklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol” ile sonuçlanmıştır (Soysal, 2000, s. 185-191; TCDA, CA, 30-10-0-0-123-872-9). 9 maddeden müteşekkil bu sözleşmeye göre Türk topraklarında yerleşmiş Rum-Ortodoks dininden Türk uyruklular ile Yunan topraklarında yerleşmiş Müslüman dininden Yunan uyrukların, 1 Mayıs 1923 tarihinden başlayarak zorunlu mübadelesine girilecek; bunlardan hiç kimse Türk ve Yunan makamlarının izni olmadıkça geldikleri ülkelere geri dönemeyeceklerdi. Söz konusu sözleşme gereğince, yaklaşık 350.000 Müslüman-Türk ile 200.000 Ortodoks-Rum mübadeleye tabi tutulmuşlardır (Kayam, 1993, s. 581; Türk Dış Politikası I, 2002, s. 332).

30 Ocak tarihli sözleşmenin gereği olarak Ekim ayında bir Muhtelit (Karma) Mübadele Komisyonu teşkil edilmiş, böylelikle sözleşme yürürlüğe girmiştir. Sözleşmeye göre on sekiz ay içerisinde tamamlanması kararlaştırılan nüfus değişimi sürecinin ilk bir yılı taraflar arasında herhangi bir sorun yaşanmadan yürütülmüştür. Fakat sonra taraflar arasında mübadeleye tabi olacaklarla ilgili olarak “etabli” (yerleşik) sorunu ortaya çıkmıştır. Mübadele sözleşmesinin ikinci maddesine göre; 30 Ekim 1918 tarihinden önce yerleşmiş olmak kaydıyla İstanbul’daki Hristiyan Rumlarla, 1913 Bükreş Antlaşması öncesinde yerleşmiş olan Batı Trakya’daki Müslüman Türkler mübadeleden muaf tutulmuşlardır. Buradaki “yerleşmiş” kavramının Türk ve Yunan taraflar arasında farklı yorumlanması “etabli sorunu” olarak tarafların savaşın eşiğine gelmesinde sebep olmuştur. Sorun, uzun süre taraflar arasında ihtilaf konusu olmuş, sonuç alamayınca Adalet Divanı’na dahi götürülmüştür. Fakat buradan da bir sonuç alınamamıştır. Nihayetinde etabli sorunu 10 Haziran 1930 tarihinde taraflar arasında imzalanan Ankara Antlaşması ile çözüme kavuşturulmuştur (Armaoğlu, 2018, ss. 248-249; Değerli, 2006, s. 257; Düstur Üçüncü Tertip, 7, s. 1376; Erdal, 2006, s. 67; Gönübol ve Sar, 1990, s. 56; Kayam, 1993, ss. 601-602).

³ Yeni Mersin gazetesinde 1929-1938 yılları arasında yayımlanan sağlık haberleri ile ilgili bir çalışma için bk. Ögenler ve Okuyaz, 2021, s. 197-206.

⁴ Örnekler için bk. Yeni Mersin, 7 Birinci Kanun 1934; Yeni Mersin, 1 İkinci Kanun 1935; Yeni Mersin, 1 İkinci Kanun 1936.

Mübadele meselesi, etabli sorunu ve mübadillerin iskânları ile ilgili yürütülen çalışmalar Yeni Mersin gazetesi tarafından yakından takip edilmiştir. Bu kapsamdaki ilk habere gazetenin 18 Ekim 1928 tarihli nüshasında rastlanmıştır. “20 Bin Kişi Bize İltica Ediyorlar” başlıklı haberde Romanya ve Yugoslavya Türklerinden 20 bin kişilik ilk kafilenin ay sonunda geleceği bildirilmiştir (Yeni Mersin, 18 Teşrin-i Evvel 1928). 29 Ekim 1928 tarihli nüshasında da Yunanlara verilmesi gereken bir kısım gayrimenkullerin Türk yetkililer tarafından teslim edildiği bilgisine yer veren gazetenin (Yeni Mersin, 29 Teşrin-i Evvel 1928) bundan yaklaşık bir hafta sonraki haberinde ise; Yunanistan’daki Türklere ait gayrimenkullerin iadesiyle ilgili Ankara’da ikili görüşmeler yapılacağını duyurmuştur. Haberin devamında da; Türkiye ile Yunanistan arasında yapılacak bu müzakerelerde gayri mübadillerin hukukunun belirleneceği, Bulgaristan, Romanya ve Yugoslavya’da kalan Türk mallarına yönelik nasıl bir uygulamada bulunulacağı gibi hususların görüşüleceği bilgisi de verilmiştir (Yeni Mersin, 8 Teşrin-i Sani 1928). Söz konusu müzakereler hakkında bir haber de 10 Aralık 1928 tarihinde yayımlanmıştır. “Türk-Yunan Müzakeratı” başlığı altında Yunan basınına dayanılarak etabli sorunu konusunda Türk ve Yunan tarafları arasında müzakerelerinin yakında başlayacağı duyurulmuştur. Yeni Mersin’in bu sayısında ayrıca İzmir’e bir Yunan vapuru ile Selanik’ten 200 Türk’ün geldiği bilgisi de verilmiştir (Yeni Mersin, 10 Kanun-ı Evvel 1928). Gazete 2 Ocak 1929 günkü sayısında ise mübadele kapsamında Sırbistan’dan gelen Türklerin iskân edilmek üzere Kaf ve Söke bölgelerine gönderildiği bilgisini paylaşmıştır (Yeni Mersin, 2 Kanun-ı Sani 1929). Diğer taraftan gazete, Türk ve Yunan Hükümetleri arasındaki müzakereler hakkındaki ilk bilgileri ise 20, 21 Haziran ve 2 Temmuz 1929 tarihlerindeki nüshalarında aktarmıştır (Yeni Mersin, 20 Haziran 1929; Yeni Mersin, 21 Haziran 1929; Yeni Mersin, 24 Haziran 1929; Yeni Mersin, 2 Temmuz 1929).

Yeni Mersin gazetesi, Eylül ayından sonra da ortaya çıkan etabli sorunu kapsamda Türkiye ile Yunanistan arasındaki anlaşmazlık ile buna bağlı olarak mübadillerin mallarına karşılıklı el koyma şeklinde gelişen olayları da sütunlarına taşımıştır. Mesela 20 Eylül 1929 tarihli sayısındaki “Dâhilde Cevabî Notamız” başlıklı haber bunlardan birisidir. Haberde; Türklerin mallarına el koyan Yunanistan’a gönderilecek notanın hazırlandığı, bu doğrultuda Yunan hükümetinin işgalindeki Türk mallarının bedellerinin ödenmesi gerektiği belirtilmiştir (Yeni Mersin, 20 Eylül 1929). 4 Ekim tarihli nüshasında ise Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan Venizelos ile yapılan bir mülakatı aktararak Türk ve Yunan mübadillerin gayrimenkulleri ile ilgili sorunların yakında çözüleceğini okurlarına duyurmuştur (Yeni Mersin, 4 Teşrin-i Evvel 1929). Bununla birlikte gazete, Kasım ayında da Balkan Savaşlarından sonra bölgeye yerleşmiş olmalarına rağmen Yunan hükümeti tarafından mallarına el konulan Türklerin haklarını aramak üzere ilgili makamlara müracaat etmeleri gerektiği hakkında bir habere yer vermiştir (Yeni Mersin, 19 Teşrin-i Sani 1929).

Bu haberden sonra Yeni Mersin gazetesinde 1932 yılı başlarına kadar herhangi bir yazıya rastlanmamıştır. Bundan sonra çıkan haberler ise daha çok Türkiye’ye gelen mübadil Türklerin iskânları ile ilgili olmuştur. Nitekim bunların ilki gazetenin 4 Şubat 1932 tarihli nüshasında yer almıştır. Haberde; Romanya’dan Türkiye’ye gelmek isteyen çok sayıda Türk olduğu, gelenler için her sene bütçeden belli miktarda pay ayrılacağı ve gelenlerin kendileri için belirlenen yerlere iskân edilecekleri belirtilmiştir (Yeni Mersin, 4 Şubat 1932). Bunun ardından yine birkaç ay boyunca önemli bir haberin görülmediği Yeni Mersin gazetesinin Mayıs ayı sonlarındaki bir kaç nüshasında mübadele süreciyle alakalı haberlerin yer aldığı görülmüştür (Yeni Mersin, 28 Mayıs 1931; Yeni Mersin, 29 Mayıs 1931; Yeni Mersin, 31 Mayıs 1931). Bunlardan başka gazetenin 21 Eylül 1931 tarihli sayısında ise “Etabli Meselesi-İstanbul’da 72.000 Etabli Rum Var” başlığı altında İstanbul’da etabli vesikası isteyen Rumların sayısının 72.000’e ulaştığı, bunlardan 65.000’inin vesikasını aldığı ve kalanların ise iki aya kadar belgelerini alacakları belirtilmiştir (Yeni Mersin, 21 Eylül 1931).

Yeni Mersin gazetesi, 1932 yılında da konuyla ilgili fazla haber yayımlamamıştır. Yalnızca 12 Eylül 1932 tarihli nüshasında; Bulgaristan’dan gelecek 383 muhacirin Birinci Umumi Müfettişlik bölgesinde iskân edilmek üzere Elazığ vilayetine nakledilecekleri bilgisini içeren bir habere yer vermiştir (Yeni Mersin, 12 Eylül 1932). Konuyla ilgili bir sonraki haber ise yine 1933 yılı Mart ayında çıkmıştır. Haberin özelliği gazetenin kendi mahalliyle ilgili oluşudur. Zira haberde; Mersin vilayetinde 597 ailenin iskân edildiği, mübadillerin ihtiyaçlarına göre ev, iş ve arazi ayrıldığı ve 371 aileye emlak tevzi edildiği belirtilmiştir (Yeni Mersin, 26 Mart 1933).

Yeni Mersin gazetesinde mübadele veya mübadillerin iskânı ile ilgili haberlerin 1934 yılında arttığı görülmüştür. Söz konusu yılın ilk haberi, gazetenin 21 Haziran 1934 tarihli nüshasında yer almıştır. “Gelen Muhacirler İstanbul’a Yeni Bir Muhacir Kafilesi Geldi” başlıklı bu haberde; Bulgaristan, Yugoslavya ve Romanya’dan gelen Türk mübadillerin eşyalarını ve hayvanlarını da yanlarında getirdikleri bu yüzden iskân edildikleri yerlerde kısa sürede müstahsil yani üretici konumuna geçtikleri belirtilmiştir. Haberin devamında da İçişleri Bakanlığının, mübadillerin müstahsil vaziyete geçmeleri hususunda gerekli tedbirleri aldığı, Türkiye’ye gelmek isteyenlerin ise bulundukları ülkelerdeki Türk konsolosluklarına müracaat ederek durumlarını ve yerleşmek istedikleri bölgeyi bildirmeleri gerektiği belirtilmiştir (Yeni Mersin, 21 Haziran 1934). Gazete ayrıca 1934 yılında İskân Kanunu’nda yapılan değişiklikleri ve iskân talimatnamesinin hazırlanış sürecini de yakından takip etmiştir. İskân işlerinin düzenli ve hızlı bir şekilde ilerlemesi amacıyla hükümet tarafından hususi bir teşkilat oluşturulması işini 29 Haziran 1934 tarihli nüshasında; “Hususi İskân Teşkilatı” başlıklı haberle okurlarına duyuran Yeni Mersin, bu haberinde iskân

işleri için bütçe encümeninin bir teşkilat layihası hazırlandığını da kaydetmiştir (Yeni Mersin, 29 Haziran 1934). 11 Temmuz'da ise vilâyetlere gönderilen ve Türkiye'yi üç mıntıkaya ayran yeni iskân talimatnamesini neşretmiştir.⁵

Yeni Mersin, sonraki haberlerinde Yunan hükümeti tarafından gönderilen mübadillerin iskânları ile ilgili haberler vermeye devam etmiştir. 7 Eylül 1934 tarihinde Bulgaristan ve Romanya'dan gelen Türk mübadillerin Edirne'ye, Kırklareli'ne ve İstanbul'a yerleştirildiklerinin bildirilmesi gazetenin konuyu yakından takip ettiğinin bir göstergesidir (Yeni Mersin, 7 Eylül 1934). Bu haberden on gün sonra da Yunanistan'dan gelen Türk mübadillerin İçişleri Bakanlığı tarafından vilayetlere gönderilen iskân talimatnamesi doğrultusunda aileleri ve akrabalarıyla birlikte hükümet tarafından kendilerine gösterilen bölgelere ya da daha evvel gelen yakınlarının yerleştirildikleri yerlere yakın mıntikalara iskân edilecekleri belirtilmiştir. Burada ayrıca; iskân edildikleri yerleri iki kere terk edenlerin ise sınır dışı edilecekleri kaydedilmiştir (Yeni Mersin, 17 Eylül 1934).

Gazete mübadillerin iskânlarına dair TBMM'de yapılan müzakereleri de zaman zaman okurlarına aktarmıştır. 15 Kasım 1934 tarihli nüshasında Dâhiliye Vekili Şükrü (Kaya) Bey'in mübadillerin iskânlarına dair birkaç gün önce TBMM Genel Kurulunda yaptığı konuşmasını aynen vermesi bunun örneklerindendir. Gazetede verildiğine göre Şükrü Bey, 1923 ila 1933 yılları arasında Türkiye'ye gelen mübadil sayısının yaklaşık 100.000 aile olup toplamda 379.913 nüfus olduğunu, bunların ihtiyaçları için harcanan paranın 6 milyon liraya ulaştığını, 1 Haziran 1933'ten 1 Haziran 1934'e kadar gelenlerin sayısının ise 15.319 kişi olduğunu söylemiştir. Şükrü Bey ayrıca 1 Haziran 1934'ten 1 Kasım 1934'e kadar gelen Türk mübadillerinin sayısı hakkında da bilgi vermiş ve bunların sayısının 11.924 kişi olduğu, bunların nerelere yerleştirildikleri hakkında bilgiler de vermiştir. Şükrü Bey'in konuşmasının tamamı⁶ haberde aktarılmıştır (Yeni Mersin, 15 İkinci Teşrin 1934). Yeni Mersin, 25 Kasım 1934 tarihinde de mübadillerin iskân edildikleri yerlerin teftişlerine dair bilgiler içeren bir haber yayımlamıştır. Haberde; Şükrü Bey'in başkanlığındaki Yüksek İskân Komisyonu'nun Trakya'daki iskân sahalarını gezerek tetkiklerde bulunacağı ve bölgeye yerleştirilen mübadillerin 1935 yılı içerisinde üretici hale getirilmesi yönünde çalışmalar yapılacağı kaydedilmiştir (Yeni Mersin, 25 İkinci Teşrin 1934).

Yeni Mersin, 1935 yılı içerisinde de bu tür haberler yayımlamıştır. Yayımladığı haberlerin ilkinde de 21 Ocak tarihinde rastlanmıştır. Hükümetin Türkiye'ye gelen mübadillere yaptığı yardımları konu alan haberde; Edirne yoluyla gelenlerin bu vilayet dâhilinde iskân edilecekleri ve bunlara erzak ile çamaşır yardımı yapılacağı duyurulmuştur (Yeni Mersin, 21 İkinci Kanun 1935). Hükümetin bu minvaldeki çalışmalarını meydana gelen tüm gelişmeleriyle aktarmaya çalışan gazete 11 Mart 1935 tarihli nüshasında ise Trakya'da muhacirler için yüz bin köy evi yapılacağı, bundan başka gelen ailelere birer ton buğday ile birer çift hayvan verileceği belirtilmiştir (Yeni Mersin, 11 Mart 1935).

Gazetenin, yaz aylarındaki sayılarında da ülkeye nerelerden ne miktarda mübadilin geldiğiyle ilgili haberlere yer verilmiştir. Bunlardan birisi 6 Temmuz 1935 tarihinde yayımlanmıştır. Haberde; Romanya'dan Türkiye'ye 30.000 nüfusun getirileceği, gelenlerin konsolosluğa müracaat ettiklerini, bunlardan 7.262'sinin mallarını sattıkları ve göçe hazır oldukları yazılmıştır (Yeni Mersin, 6 Temmuz 1935). Gazetenin bundan yaklaşık bir hafta sonraki sayısında da hükümet kaynaklarına dayanarak iskân için yeterli arazinin temin edilmesi halinde Romanya'dan haftada 1.000-1.500 Türk'ün ülkeye giriş yapacağı ve bunların Trakya'ya ve Çanakkale'ye iskân edilecekleri bilgisi aktarılmıştır (Yeni Mersin, 14 Temmuz 1935).

Yeni Mersin gazetesi, mübadillerin iskânları ve hükümetin uygulamaları dâhilinde edindiği bilgileri okurları ile paylaştığı görülmektedir. Mesela 1 Ekim 1935 tarihli nüshasında yayımladığı bir haberde iskân işlerinin İçişleri Bakanlığından alınarak Sağlık Bakanlığına verildiğini bunun üzerine Sıhhiye Vekili Refik (Saydam) Bey'in iskân işlerini tetkik etmek üzere Trakya'ya gittiğini duyurması (Yeni Mersin, 1 Birinci Teşrin 1935) bu minvalde önemli bir haberdur. Diğer taraftan gazete, 1936 yılında Romanya ve Bulgaristan'dan gelen yahut gelecek göçmenlerin Orta Anadolu vilayetlerine iskânları ile ilgili haberler de vermiştir. Bunlardan en dikkat çeken 18 Nisan 1936 tarihli nüshasında yayımlanan "Ne Kadar Göçmen Gelecek" başlıklı haberdur. Burada 1936 yılı içerisinde Romanya'dan ve Bulgaristan'dan getirilecek mübadillerin Konya, Kayseri, Niğde, Yozgat, Çorum, Tokat, Bolu ve Bilecik gibi yerlere yerleştirilecekleri yazılmıştır (Yeni Mersin, 18 Nisan 1936). Yine bu minvalde 1 Temmuz 1936 tarihinde Trakya bölgesindeki iskân faaliyetlerini teftiş için Kazım (Dirik) Paşa'nın Tekirdağ ve Kırklareli vilayetlerine gittiği bildirilmiştir (Yeni Mersin, 1 Temmuz 1936).

Gazete 28 Ağustos 1936 tarihli nüshasında da Romanya'dan 15.000 göçmen getirileceği ve bunların İzmir, Aydın, Seyhan ve Adana vilâyetlerine yerleştirilecekleri kaydedilmiştir (Yeni Mersin, 28 Ağustos 1936). 9 Ekim tarihinde ise Balkanlardan ve Romanya'dan göçlerin devam edeceği fakat bu yılın son göçmen grubunun iskân edilmek üzere Şarkışla'ya gönderildikleri bildirilmiştir (Yeni Mersin, 9 İlk Teşrin 1936). Yeni Mersin ayrıca mübadele uygulamaları esnasında Türkiye'nin izlediği

⁵ Talimatnameye göre Türkiye üç mıntıkaya ayrılmıştır. Bir numaralı mıntika Türk nüfusunun yoğun olması istenilen yerler, iki numaralı mıntika Türk nüfusun nakil ve iskânına ayrılan yerler, üç numaralı mıntika ise sıhhi, iktisadî, siyasî, askerî ve kültürel sebeplerle boşaltılması gereken ve iskâna yasaklı yerler olarak belirlenmiştir. Bk. Yeni Mersin, 11 Temmuz 1934. Talimatname doğrultusunda Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın onayıyla iskân işlerinde çalıştırılacak memurlar için kadro ihdası dahi yapılmıştır. TCDA, CA, 30-18-1-2/46-41-19.

⁶ Şükrü Bey'in Manisa Mebusu Refik Şevket İnce'nin sözlü soru önergesine karşı yaptığı bu konuşmanın tamamı için bk. TBMM, ZC, D: IV, C: 25, İ: 4, Üçüncü İnikat, 1934, ss. 15-19.

diplomasiye dair haberler de yayımlamıştır. Öyle ki, 6 Kasım 1936 tarihinde yayımladığı haberinde; Türkiye ile Romanya arasında imzalanan Göçmen Antlaşması'nı duyurduktan sonra Köstence, Tubka, Pazarlık, Ezibebi, Kurtpınar, Akadanlar, Turtukay ve Dobruca gibi yerlerden beş yıl içerisinde Türkiye'ye nakledilecek mübadillerin iskânı ve mallarının tanzimi için bir komisyon kurulacağını bildirmiştir (Yeni Mersin, 6 İkinci Teşrin 1936).⁷

Mübadillerin iskânları ile ilgili haberleri 1937 yılında da aktaran Yeni Mersin gazetesi, yılın ilk haberini 29 Mayıs 1937 tarihli nüshasında aktarmıştır. Söz konusu haberde; gelecek 3 ay içerisinde Bulgaristan ve Romanya'dan 25.000 Türk'ün getirilerek muhtelif vilayetlere iskân edileceklerini yazmıştır (Yeni Mersin, 29 Mayıs 1937). 8 Haziran 1937 tarihinde yayımlanan başka bir haberde ise mübadillerle ilgili rakamsal bilgiler verilmiştir. Sıhhiye Vekâleti verileri doğrultusunda 1934-1937 yılları arasında Bulgaristan ve Romanya'dan gelen Türklerin sayılarını içeren bu verilerden sonra da mübadillerin Batı Anadolu sahillerindeki kentler ile Bursa, Bilecik, Sivas, Amasya ve Niksar gibi yerlerde iskân edildikleri bilgisini okurlarıyla paylaşmıştır (Yeni Mersin, 8 Haziran 1937). Sonraki günlerde de Romanya ve Bulgaristan'dan gelen Türk mübadillerin iskânları için muhtelif bölgelerde 3.000 ev yapıldığı bildirilmiştir. Ayrıca Romanya'dan gelecek mübadillerin Trakya'ya, Bulgaristan'dan gelenlerin ise İzmir, Manisa, Aydın, Niğde, Sivas ve Diyarbakır'a yerleştirilecekleri belirtilmiştir. Haberde ayrıca; mübadiller için Marmara Ereğlisi, Tuzla ve Urla gibi yerlerde kamplar hazırlandığı bununla birlikte muhtelif şehirlerinde mübadiller için ev yapımına devam edildiği de kaydedilmiştir (Yeni Mersin, 20 Ağustos 1937).

Gazete isimleri zikredilen yerlerin dışındaki farklı bölgelere mübadil iskânını da yakından takip ederek bu meyandaki gelişmeleri okurlarına duyurmuştur. Mesela; 17 Kasım 1937 tarihli nüshasında "Romanya Muhacirleri Elâziz'e Yerleştirildiler" başlıklı haberiyle Romanya'dan son bir ayda gelen 2.453 mübadilin Elâzığ'a yerleştirildiği ve ihtiyaçlarının karşılandığı haberi bunun örneklerindendir (Yeni Mersin, 17 Birinci Kanun 1934).

Burada şunu da belirtmek gerekir ki; kış mevsiminde mübadil getirilemediği Yeni Mersin gazetesindeki konuyla ilgili haberlerin genellikle bahar ve yaz aylarında aktarıldığı dikkat çekmektedir. Nitekim 1938 yılında da bu şekilde olmuş ve yılın konuyla alakalı ilk haberi 5 Mart 1938 tarihinde yayımlanmıştır. "Memleketimize Gelecek Göçmenler İçin Yeni Tertibat Alındı" başlıklı haberde; Romanya ve Bulgaristan'dan gelen Türklerin çift hayvanlarına prim verileceği ve bunların gümrükten muaf tutulacakları belirtilmiştir (Yeni Mersin, 5 Mart 1938). Gazetenin 3 Mayıs 1938 tarihli nüshasındaki haberde de gelecekte 2 milyon Türk'ün ülkeye getirileceği ve bu iş için 50 milyon lira harcanacağı kaydedilmiştir (Yeni Mersin, 3 Mayıs 1938). Ekim ayında yayımlanan bir haberde ise; yılsonuna kadar Bulgaristan ve Romanya'dan gelecek mübadillerin 1938 yılı başlarında hazırlanan program doğrultusunda hükümetin belirlediği yerlere iskân edilecekleri kaydedilmiştir. Haberde ayrıca, 1938 yılı sonlarına kadar toplamda yaklaşık 25.000 mübadilin Türkiye'ye geleceği, kış mevsiminden dolayı 1939 yılı başından Mart ayı sonuna kadar mübadil sevkinin gerçekleşmeyeceği bilgisine yer verilmiştir (Yeni Mersin, 2 Birinci Teşrin 1938).

Balkan Antantı/Paktı

Yeni Mersin gazetesi, Atatürk Döneminde Türk Dış Politikasının önemli gelişmelerinden olan Balkan Konferansları ve Balkan Antantı/Paktı⁸ ilgili de birçok habere yer vermiştir. Bu bağlamda ilk habere gazetenin 2 Haziran 1931 tarihli nüshasında rastlanmıştır. "Balkan Konferansının Kararları" başlıklı bu haberde; Atina'da düzenlenen Birinci Balkan Konferansı kararları hakkında bilgi verilmiştir (Yeni Mersin, 2 Haziran 1931). Yaklaşık yedi ay sonra yani 1 Şubat 1932 tarihli nüshasında da "Balkan Konferansı Bükreş'te Toplanacak" başlığıyla Üçüncü Balkan Konferansı'nın Bükreş'te toplanacağı bilgisini duyurmuştur (Yeni Mersin, 1 Şubat 1932).

Konuyla ilgili haberlerin, 1934 yılı Ocak ayından itibaren arttığı görülmüştür. Bu yılın ilk haberi de gazetenin 14 Ocak 1934 tarihli nüshasında "Balkan Misakı Yaklaşıyor" başlığıyla yayımlanmıştı. Haberde; Balkan Antantının yakında imzalanacağına vurgu yapılırken Yunan basınından alınmak suretiyle Yunanistan Başbakanı Payanis Çaldaris'in; kendi ülkesi ile Türkiye, Yugoslavya ve Romanya hükümetleri arasındaki müzakerelerde sona gelindiğini, Bulgaristan'ın da antanta iştiraki konusunda ümitli olduğunu söylediği beyanatı aktarılmıştır (Yeni Mersin, 14 İkinci Kanun 1934). Bundan yaklaşık bir hafta sonra da yine Yunan gazetelerine dayanılarak Yunan Başbakanı Çaldaris'in Balkan Antantı konusunda Türkiye ve Yunanistan hükümetlerinin birlikte çalıştığını ifade ettiği başka bir beyanatına Yeni Mersin sütunlarında yer verilmiştir (Yeni Mersin, 22 İkinci Kanun 1934).

Yeni Mersin gazetesi, Türk Hükümetinin Balkan müzakereleri ile ilgili çalışmalarını da yakından takip etmiştir. Mesela 1 Şubat 1934'te Dışişleri Bakanı Tefik Rüştü (Aras) Bey'in Balkan Paktı çalışmaları kapsamında Bükreş'e giderek, burada bir dizi müzakereler yapacağını, bu müzakerelerin sonuçlarını metin halinde Bulgaristan'a sunacağını ve Bulgaristan Hükümetini

⁷ Bu haber Yeni Mersin gazetesinde yayımlanmadan iki gün önce ulusal gazetelerde yayımlanmıştır. Bir örneği için Bk. Kurun, 4 İkinci Teşrin 1936.

⁸ Balkan Antantı/Paktı hakkında detaylı bilgi için bk. Değerli 2008, ss. 115-134; Öksüz 2024, ss. 281-296; Türk Dış Politikasında 50 Yıl 1974, ss. 308-368; İnan 1968, ss. 285-291.

Antanta dâhil olması yönünde ikna etmeye çalışılacağını duyurmuştur (Yeni Mersin, 1 Şubat 1934).⁹ Tefik Rüştü Bey'in müzakerelerini de takip eden gazete, 4 Şubat 1934'te görüşmelerin başladığını, 5 Şubat 1934'te de Bulgaristan temsilcisinin genel bir saldırmazlık paktı yapılması teklifinde bulunduğunu aktarmıştır. Devamında Tefik Rüştü Bey'in müzakerelerden bağımsız olarak Yugoslavya Kralı ile 45 dakika görüştüğü bilgisinin de aktarıldığı haberinin sonunda ise Balkan Antantının dünya barışında yeni bir dönüm noktası olacağı belirtilmiştir (Yeni Mersin, 4 Şubat 1934; Yeni Mersin, 5 Şubat 1934). Gazetenin ertesi günkü nüshasında ise Tefik Rüştü Bey'in Balkan Antantını imzalamak üzere Atina'ya gittiği bilgisi paylaşılmıştır (Yeni Mersin, 6 Şubat 1934).

Yeni Mersin gazetesi, bu günlerde Balkan Antantı süreciyle ilgili yabancı basın organlarında çıkan haberleri de aktarmıştır. Şöyle ki; Şubat 1934 tarihinde Fransa'da yayımlanan Sosyalist Puplaire gazetesinin "Misak ve Fransız Matbuatı" başlıklı haberi bunlardan birisidir. Burada adı geçen gazetenin Balkan Antantı'nı; siyasi çehreyi değiştirmeden sınırların teminatı olarak imzalanan bir antlaşma şeklinde değerlendirdiğini, İtalya'nın bu oluşuma olumsuz baktığı ve Bulgaristan'ın misaka girmemesindeki etkenin de bu olduğu¹⁰ şeklindeki görüşlerini aktarmıştır. Haberde Balkan Antantının Belgrat'ta çıkan gazetelerde de sınırları koruma ve saldırılara karşı müdafaa içeren bir barış antlaşması şeklinde değerlendirildiği kaydedilmiştir (Yeni Mersin, 7 Şubat 1934). Yeni Mersin, bundan birkaç gün sonra da Balkan Antantı'nın imzalandığını duyurmuştur. "Balkan Misakı Perşembe Günü Atina'da Dört Devlet Hariciye Nazırı Tarafından İmza Edildi" başlıklı haberde; Antantın saat 12.40'da Atina'da Türkiye Dışişleri Bakanı Tefik Rüştü Bey, Yugoslavya Dışişleri Bakanı M. Yotviç, Romanya Dışişleri Bakanı M. Titulesko ve Yunanistan Dışişleri Bakanı Maksimos taraflarından imzalandığı belirtilmiştir (Yeni Mersin, 11 Şubat 1934).¹¹ Bu haberin yayımlanmasından bir gün sonra çıkan Yeni Mersin gazetesinde ise Antantı imzalayan Dışişleri Bakanlarının Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'e birer telgraf gönderdikleri, Gazi'nin de gelen telgraflara cevap yazdığı bilgisi paylaşılmıştır (Yeni Mersin, 12 Şubat 1934).

Yeni Mersin gazetesi, Balkan Antantının imzalanmasından sonraki süreçte bu bağlamda meydana gelen gelişmeler hakkında da haberler yapmıştır. Özellikle devlet başkanlarının karşılıklı ziyaretleri ve zaman zaman antant hakkında belirttikleri görüşleri gazetenin sütunlarında sürekli yer almıştır. Örneğin 19 Şubat 1934 tarihli nüshasında yer alan "Hariciye Vekilimiz Geldi" başlıklı haber bu minvalde olup, burada Türkiye Dışişleri Bakanı Tefik Rüştü Aras ile Yunanistan Dışişleri Bakanı Maksimos'un Atina'da Balkan Antantı hakkında "Politika" isimli bir gazeteyle beyanat verdikleri kaydedilmiştir. Haberde ayrıca; Yunanistan Dışişleri Bakanı Maksimos'un Antant hakkındaki görüşleri de aktarılmıştır (Yeni Mersin, 19 Şubat 1934).

Gazete bu süreçte bir kısım ülkelerin önemli basın organlarında yayımlanan haberleri de aktarmıştır. Mesela; 1 Mart 1934 tarihinde The Times gazetesinde yayımlanan ve Bulgaristan'ın ve Arnavutluk'un dâhil olmamasının Antantın zayıf tarafı olduğu ve bu yüzden değersiz bir görünüm arz ettiği buna rağmen iktisadi bağları kuvvetlendireceği şeklindeki yorumlarını aktarmıştır. Aktarımda ayrıca; Yugoslavya'nın en iyi müşterisinin İtalya olduğu, Yunanistan'ın ise dış ticaret için Balkan yarımadasının dışındaki pazarlara ihtiyaç duyduğu ifadelerine de yer vermiştir (Yeni Mersin, 1 Mart 1934). Gazetenin yine 1 Mart 1934 tarihli sayısındaki "Balkan Misakı Etrafında" başlığı altında ise başka bir yabancı gazetenin Balkan Antantının Yunanistan siyasetinin zaferi olduğu, Yunanistan'ın bu ittifaka denizlerdeki ve Makedonya'daki sınırlarını topraklarını korumak için girdiği, Bulgaristan ile Arnavutluk hükümetlerinin Antantta bulunmayışının büyük bir eksiklik olduğu ve Yugoslavya ile Romanya'nın mevcut statükonun devamı için pakta girdikleri şeklindeki yorumlarını aktarmıştır (Yeni Mersin, 1 Mart 1934).

Yeni Mersin gazetesi 4 Mart tarihinde ise Balkan Antantının onaylanmak üzere TBMM'ye sevk edildiğini okurlarına duyurmuştur (Yeni Mersin, 4 Mart 1934, Şimşir, 2017, s. 262). 8 Mart'ta da yine Antantın onayı ve yürürlüğe konulmasına dair bilgiler vermiştir (Yeni Mersin, 8 Mart 1934).¹² Gazete 25 Mart 1934 tarihinde ise "Balkan Misakının Beynelmilel Mahiyeti Nedir" başlığıyla Balkan Antantının maddeleri hakkında değerlendirmeler içeren bir yazı yayımlamıştır (Yeni Mersin, 25 Mart 1934).

Yeni Mersin, sonraki günlerde de yabancı basında çıkan haberleri yayımlamaya devam etmiştir. Bunlardan birisi de 6 Nisan günkü sayısında Roma'da çıkan Daily Telgraf gazetesinin Balkan Antantındaki gizli maddelerin İtalya'nın aleyhine olduğunu ileri süren iddialarla ilgili makedir. Makalede adı geçen gazetenin yazısındaki Antantın Yunanistan ile İtalya arasındaki dostluk antlaşmasına aykırılık teşkil eden madde/maddelerinin açıklanması gerektiği yönündeki yorumları da aynen

⁹ Tefik Rüştü Bey'in Bükreş ziyareti Romanya basınında da geniş yer bulmuştur. Dönemin Bükreş Elçisi Hamdullah Suphi Bey, ziyaretle ilgili çıkan bu haberleri rapor şeklinde Dışişleri Bakanlığına sunmuştur. Bk. TCDA, DBTDA, 39120-158128-40/1-2.

¹⁰ Bu konuda detaylı bilgi için bk. TCDA, CA, 30-10-0-0/226-525-20; TCDA, CA, 30-10-0-0/227-526-2; TCDA, DBTDA, 541/44145-209532-29; TCDA, DBTDA, 541/44144-209527-39. Ayrıca öncesindeki ve imzalanmasından sonraki süreçte İtalya'nın Balkan Antantına karşı tutumu hakkında bk. TCDA, CA, 30-10-0-0/226-525-20; TCDA, CA, 30-10-0-0/227-526-2; TCDA, DBTDA, 568/38735-156780-1.

¹¹ Bu konuda detaylı bilgi ve Türk diplomatik belgelerine yansıyan kayıtlar için bk. Şimşir 2017, s.***; TCDA, CA, 490-1-0-0/41-72-2.

¹² Balkan Antantının "Balkan Misakı" adıyla TBMM'de onayı ve yapılan müzakereler hakkında bk. TBMM, ZC, D: IV, C: 20, İ: 3, Yirmi İkinci İnikat 1934; TBMM, ZC, D: IV, C: 20, İ: 3, Yirmi Dördüncü İnikat 1934.

neşredilmiştir (Yeni Mersin, 6 Nisan 1934).

Yeni Mersin gazetesi 1934 yılı Nisan ayında Yugoslavya Dışişleri Bakanı M. Yevtiç'in Türkiye ziyareti ile ilgili haberler yayımlamıştır. Ziyarete geniş yer ayıran gazetenin 17 Nisan'da yayımladığı haberde ilk olarak Balkan Antantının Yunan meclisinde tasdikinden bahsedilmiştir. Ardından da Yunanistan'ın vaziyetine ve Bulgaristan'ın pakta dâhil olmayışına ilişkin değerlendirmelerde bulunulmuştur (Yeni Mersin, 17 Nisan 1934). Bundan on gün sonraki Yeni Mersin gazetesinde ise bu ziyaret hakkında Başbakan İsmet İnönü'nün Yugoslavya'nın Avala Ajansı'na verdiği ve Yevtiç ile yapılan görüşmelerin olumlu geçtiğini, iki ülkenin zaten iyi ilişkiler içerisinde olduğunu ve Balkan Antantının barışın tesisindeki rolünü deklare eden beyanatına yer verilmiştir. Gazetenin bu sayısında ayrıca Yugoslavya'da çıkan Vreme gazetesinin Yevtiç'in Türkiye ziyareti ve Balkan Antantının bölgesel barışa sağladığı katkıyı değerlendiren haberi de aktarılmıştır (Yeni Mersin, 27 Nisan 1934).

Yeni Mersin gazetesi, Mayıs ayının sonunda da benzeri bir haber yaparak Yunan Başbakanı Çaldaris'in Selanik'te basına verdiği ve Balkan Antantı hakkındaki düşüncelerini içeren demecini neşretmiştir. Burada; Çaldaris'in Antantın, Balkan devletlerinin güvenliği ve kuracakları işbirliği açısından son derece önemli olduğunu, Bulgaristan'ın da bu birliğe katılacağını ümit ettiğini söylediği bildirilmiştir (Yeni Mersin, 31 Mayıs 1934).¹³

Antant'ın imzalanmasından sonra Bulgaristan'ın da bu birliğe davet edildiği bilinmektedir. Yeni Mersin gazetesi 1934 yılı Haziran ayının 20'sinde bu hususla ilgili de haber yapmıştır. Haberde pakta dâhil olması için yapılan tekliflere Bulgar Başbakanı M. Kimon Gorgiyef'in, sonbaharda cevap vereceği yönündeki açıklaması yayımlamıştır (Yeni Mersin, 20 Haziran 1934). Ayın sonunda yayımladığı başka bir haberinde de İtalyan Lavarı Faşista gazetesinde çıkan bir makaleyi aynen neşretmiştir. "İtalyanlar Yine Bir Şeyler Söylüyor" başlığıyla aktarılan makalede; Türkiye ile Yunanistan arasında askeri bir anlaşma olduğundan bahsederek Bulgaristan'ı Antantın dışında bırakan yegâne sebebin taraflar arasındaki bu yakınlaşma olduğuna vurgu yapılmıştır. Makalede ayrıca Bulgaristan'ın yer almadığı Antantın hiçbir kıymetinin olmadığı, Bulgaristan'ın bu birliğe katılması halinde Balkan Slavlarının Türkiye ve Yunanistan aleyhine pozisyon alacakları da belirtilmiştir (Yeni Mersin, 29 Haziran 1934). Gazete Ağustos ayında ise Bulgaristan cenahından edinilen bilgiler doğrultusunda bir haber yayımlamıştır. Haberde Bulgaristan Başbakanı M. Kimon Georgiyef'in Budapeşte'de çıkan bir gazeteye; Bulgaristan'ın Balkan Antantına girmeyeceğini, Yugoslavya ve Macaristan gibi devletlerle dostluk ilişkilerinin devam ettireceğini ifade ettiği beyanı neşredilmiştir (Yeni Mersin, 8 Ağustos 1934).

Yeni Mersin gazetesi Balkan Antantı hakkında dış basında yayımlanan analiz türünde yazılmış makaleleri de sütunlarına taşımıştır. 20 Kasım 1934 tarihli nüshasındaki "Bulgaristan ve Komşuları" başlıklı makale bunlardan birisidir. Makale; Atina'daki liberal görüşlü Atinaika Nea gazetesinde yayımlanan bir analizin aktarımıdır. Makalede; Bulgaristan'ın Balkan Antantına iştiraki için Yunanistan'ın Batı Trakya'yı, Türkiye'nin Doğu Trakya'yı, Yugoslavya'nın Makedonya'yı ve Romanya'nın da Dobruca'yı Bulgaristan'a verip vermeyecekleri hususu tartışılmıştır. Bu bağlamda Bulgaristan'ın kendi menfaatlerinden taviz vermesi hususunda ne derece fedakârlık göstereceğinin merak edildiği ve bununla birlikte Antanta girmeme konusunda kararlı olduğu belirtilmiştir (Yeni Mersin, 20 İkinci Teşrin 1934). Yeni Mersin gazetesi benzeri bir analiz aktarımını da 6 Kasım 1937 tarihinde yapmıştır. Lehistan'daki Kuriyer Varşavski gazetesinden alınan bir makale "Balkan Paktı" başlığıyla verilmiştir. Oton Barbar tarafından kaleme alınan makalede Balkan devletlerinin silahlanma süreçleri incelenmiştir. İçeriğinde ise Bulgaristan da dâhil bütün Balkan ülkelerinin kendi güvenliklerini sağlamak amacıyla ordularını süratle silahlandıkları, ülke içerisinde başarılı askeri manevralar yaptıkları ve antantı imzalayan devletlerin toplam 60 milyon kişilik bir ittifak oluşturdukları konuları değerlendirilmiştir. Bununla birlikte makalede bahsedilen silahlanma vakası ile ortaya çıkan bu gücün gittikçe büyüdüğü ve Yakın Doğuda harp sanayisini geliştiren, silahını ve gemisini kendisi yapmaya başlayan tek devletin de Türkiye olduğu vurgulanmıştır (Yeni Mersin, 6 İkinci Teşrin 1937).

Boğazlar Meselesi ve Montrö Boğazlar Sözleşmesi

Yeni Mersin gazetesi, Lozan Barış Antlaşması sonrasındaki süreçte Boğazlar meselesi ve Montrö Boğazlar Sözleşmesi ile ilgili meydana gelen gelişmelere de sütunlarında geniş yer vermiştir. Bu konuyla ilgili ilk yazıya gazetenin 2 Ocak 1934 tarihli nüshasında rastlanmıştır. Yazı, Alman askeri mecmuası "Deutsche Wehr"'de çıkmış, Cumhuriyetin 10. yıl dönümünde Sovyet Rusya ricalinin Ankara'yı ziyaret etmeleri sebebiyle gündeme gelen Boğazların müdafaası meselesi ile alakalı hususlar içermektedir. Boğazların tarihçesinin de verildiği yazıda Sovyet Rusya'nın antlaşmalar yoluyla boğazları kontrolü altına alma girişimlerinde bulunduğu ve bu durumdan İngiltere ile Fransa'nın rahatsız olduğu şeklinde yorumlara yer verilmiştir. Bu yazı

¹³ Bu süreçte Yunanistan'da Balkan Antantına dâhil olma konusunda Paganis Çaldaris liderliğindeki hükümet ile Elefterios Venizelos'un başını çektiği muhalefet arasında bir fikir ayrılığı mevcuttur. Çaldaris, Yunanistan'ın çıkarları doğrultusunda Balkan Antantına girmenin elzem olduğunu savunurken, bölgede revizyonist politikalar güden Bulgaristan'ın ülkesine karşı bir tehdit unsuru olması durumuna son vermek için de bu ülkeyi antanta dahil etmek ve böylelikle aynı safta yer alarak Bulgaristan tehlikesini bertaraf etmek istemiştir. Bk. TCDA, CA,30-10-0/227-526-12.

Yeni Mersin'in bahsi geçen nüshasında aynen yayımlanmıştır (Yeni Mersin, 2 İkinci Kanun 1934). Yeni Mersin'in Boğazlar meselesi kapsamında meydana gelen uluslararası gelişmeleri yabancı basından da takip ettiği için zaman zaman bu konu hakkında çıkan önemli haber veya makaleleri aktarmayı ihmal etmemiştir. Dönem itibarıyla bir yerel gazete için uluslararası yayım organlarını veya ajansları takip etmenin zorluklarına rağmen önemli ölçüde yabancı kaynaklı haber ve makalenin gazetede aktarıldığı görülmüştür. Mesela gazetenin 10 Haziran 1934 tarihli sayısında yayımladığı "Boğazların Tahkimi İş-Bulgarlarla İngilizler Bir Fikirde" başlıklı yazı, bu mesele dâhilinde yabancı basından aktardığı önemli makalelerden birisidir. Bu yazıda Sofya'daki Novo Vreme gazetesinde yayımlanan ve Türkiye'nin Boğazlara tam hâkimiyeti durumunda en kârlı çıkacak devletin Sovyet Rusya olacağını, buna rağmen Boğazların sadece Karadeniz'e kıyısı olan devletler için de önem arz ettiğinin bu yüzden Türkiye'nin buraları silahlandırmak isteğinin bu devletlerin tepkisine sebep olacağını kaydedildiği bir makalenin aktarımıdır (Yeni Mersin, 10 Haziran 1934).

Yeni Mersin'de bundan dört gün sonra da başka bir Bulgar gazetesi Slovo'da çıkan bir makale yayımlanmıştır. Makalede; Lozan'da kabul edilen Boğazların serbestliği meselesinin Bulgaristan için son derece önem arz ettiğinin ülkenin tek açık deniz kapısının Çanakkale Boğazı olduğunun bu yüzden buradaki geçiş serbestliğinin devam etmesi gerektiğinin ve Karadeniz'e kıyısı olan devletlerin de barış zamanında bu haktan yararlanabildiklerinin belirtildiği yönünde yorumlar mevcuttur. Makalenin tamamı Yeni Mersin tarafından "Çanakkale Boğazı ve Bir Bulgar Gazetesinin Mütalaası" başlığıyla aktarılmıştır (Yeni Mersin, 14 Haziran 1934).

Yeni Mersin'in 17 Temmuz 1934 tarihli nüshasında ise New York Times gazetesinde yayımlanan bir makale aktarılmıştır. Silahlandırma konusuyla ortaya çıkan Boğazların idaresindeki statükonun değiştirilmesi tartışmalarının İngiltere'yi rahatsız ettiğinin, buna rağmen Lozan Barış Antlaşması'ndan farklı olarak yalnızca Çanakkale Boğazı'nın ayrı bir mukaveleyle askerlerden arındırılmasının uygun olacağı şeklindeki görüşlerin belirtildiği makale Yeni Mersin'de aynen aktarılmıştır. Söz konusu makalede ayrıca; Türkiye'nin Boğazların silahlandırılması kapsamında bulunduğu girişimlerde başarılı olduğu, Sovyet Rusya, Fransa ve Balkan devletlerinin Türkiye'yi desteklemelerinin İngiltere'yi kuşkulandığı, Sovyet Rusya ile İngiltere arasında vuku bulabilecek bir savaşta Türkiye'nin Sovyet Rusya'yı destekleyeceği bu yüzden de İngiltere'nin Boğazların silahlandırılmasını kabul etmediği gibi ifadeler de yer verilmiştir (Yeni Mersin, 17 Temmuz 1934).

Yeni Mersin gazetesi 1935 yılında da konuya dair birçok haber yayımlamıştır. Yılın ilk haberine 21 Nisan 1935 tarihinde rastlanmıştır. Haberde; dönemin Türkiye Dışişleri Bakanı Tefik Rüştü Aras'ın 17 Nisan 1935'te düzenlenen Milletler Cemiyeti Konseyine katılarak burada Boğazların silahlandırılması yönünde bir talepte bulunduğu, Sovyet Rusya Dışişleri Bakanı Maksim Litvinof'un Türkiye'yi desteklediği ve Fransa Dışişleri Bakanı Pierre Laval'ın ise çekimser kaldığı kaydedilmiştir (Yeni Mersin, 21 Nisan 1935).¹⁴

Gazete Haziran ayında ise Balkan ülkelerinin bir araya geleceği Bükreş Konferansı üzerinden Boğazlar meselesi ile ilgili Romanya basınında çıkan bir makaleyi yayımlamıştır. Gazetenin 25 Haziran 1935 tarihli nüshasında yer alan makale Romanya'daki Daily Telegraph gazetesinin 20 Haziran tarihli nüshasında çıkmıştır. Aktarılan makalede yakında Bükreş'te toplanacak Balkan Antantında Türkiye'nin Boğazları silahlandırma meselesini gündeme getireceği ve Antant devletlerinin Türkiye'nin bu taleplerini kabul edebileceği şeklinde ifadeler yer verilmiştir. Burada; Türkiye'nin bir miktar sahil bataryası konuşlandırma, Boğazlara açılan yollarda asker bulundurma, boğaz sahillerinde yeraltı torpil kovanları kurma ve belli sayıda denizaltı üssü ile bir uçak karargâhı teşkil etme hakkına sahip olduğu da belirtilmiştir (Yeni Mersin, 25 Haziran 1935).

Bu aktarımdan bir gün sonra ise Yeni Mersin gazetesinde Tefik Rüştü Aras'ın Sovyet Rusya elçisiyle Boğazları silahlandırma mevzusunda Bükreş'te yaptığı görüşmenin içeriği hakkında bir habere yer verilmiştir. Haberde; görüşmenin İngiltere, Fransa ve İtalya kamuoylarındaki yansımalarına da değinilmiştir. Haberin sonunda da adı geçen ülkelerin bu görüşmeye şiddetli tepki gösterdikleri fakat Almanya'nın bu konuda Türkiye'yi sempatiyle karşıladığı vurgulanmıştır (Yeni Mersin, 26 Haziran 1935). Boğazlar Meselesi hakkında meydana gelen tüm uluslararası gelişmeleri yakından takip eden Yeni Mersin, 17 Eylül 1935 tarihinde de "Biz de Boğazları Kapayacağız" başlığı altında Tefik Rüştü Aras'ın Milletler Cemiyeti Kurulunda yaptığı ve mevcut antlaşmalara uyulmaması halinde Türkiye'nin Boğazları kapatacağını ifade ettiği konuşmasına yer vermiştir (Yeni Mersin, 17 Eylül 1935).

Türkiye'nin kapatacağı söylemiyle ön plana çıkan Boğazlar diplomasisi İtalya'nın Habeşistan'ı işgalinden sonraki süreçte daha kuvvetli bir şekilde devam etmiş, bu da Yeni Mersin'in sütunlarına çokça yansımıştır. Gelişmeleri yakından takip eden gazete Boğazlar meselesi ile bağlantılı olarak İtalya-Habeşistan savaşı hakkında ilk kez 13 Ekim 1935'te haber yapmıştır. Haberde; TBMM Genel Kurulundaki müzakerelerin konuyla alakalı kısımları ve bilhassa da Türkiye'nin kendi güvenliği için boğazlar konusunda gereken bütün tedbirleri alacağını savunulduğu ifadeler aktarılmıştır (Yeni Mersin, 13 Birinci Teşrin

¹⁴ Tefik Rüştü (Aras) Bey'in Cenevre Konseyi'nde yaptığı teklife Litvinof'un ve Laval'ın verdikleri yanıtı içeren resmi bir rapor ile bu süreçte adı geçen Dışişleri Bakanları ile Tefik Rüştü Bey arasında geçen diplomatik görüşmeler için bk. TCDA, DBTDA, 525-38249-153144-2; TCDA, DBTDA, 525-38314-153897-21. bk. TCDA, DBTDA, 525-38249-153153-5; TCDA, DBTDA, 525-38309-153277-5; TCDA, DBTDA, 525-38309-153278-43; TCDA, DBTDA, 525-38309-153278-45.

1935).¹⁵ Bundan yaklaşık iki hafta sonra Yeni Mersin gazetesinde bir haber daha yayımlanmıştır. Söz konusu haberde Tefik Rüşti Aras'ın Boğazlar meselesi hakkında Paris'te Fransız Başbakanı Laval ile yaptığı görüşmeye yer verilmiştir. Haberde ayrıca; Fransa'nın İngiltere'den onay aldıktan sonra boğazların kapatılmasına razı olacağı bilgisi de verilmiştir (Yeni Mersin, 27 Birinci Kanun 1935).¹⁶

1936 yılına gelindiğinde ise Yeni Mersin gazetesindeki Boğazlar Meselesi ile ilgili haber ve yazı sayısında bir artış olduğu görülmüştür.¹⁷ Bu yılın ilk haberini 5 Nisan 1936 tarihinde yayımlamıştır. Haberde, Atina'da yayımlanan Proiya isimli gazetede yayımlanan bir makale aktarılmıştır. Burada; Almanya'nın Versay Antlaşması hükümlerini ihlal etmesinin Türkiye tarafından fırsat olarak görüldüğü, bu yüzden Boğazların silahlandırılmasını istediği şeklindeki ifadelerin yer aldığı makale aynen yayımlanmıştır. Makalede ayrıca; Türkiye'nin Sovyet Rusya ile yakınlaşarak Karadeniz üzerindeki tehdidi bertaraf ettiği fakat On İki Ada üzerindeki İtalyan tehdidinin devam ettiği, bu yüzden Türkiye'nin, Cenevre'de sürekli bu konuyu gündeme getirip, antlaşma maddelerinin değiştirilmesi yönünde taleplerde bulunduğu şeklindeki değerlendirmeler de kaydedilmiştir. Makalenin sonunda Türkiye'nin taleplerinin diğer devletlere cesaret vererek tehlikeli bir durumu ortaya çıkarabileceğine de vurgu yapılmıştır (Yeni Mersin, 5 Nisan 1936).

Yeni Mersin gazetesi 1936 yılı Nisan ayında Türkiye'nin millî güvenlik gerekçesiyle Boğazlar Sözleşmesi'ni imzalayan devletlere gönderdiği nota (Akşin, 1990, s. 288) ile ilgili haberlere yer vermiştir. Bu içerikteki ilk haber ise 14 Nisan 1936'da yayımlanmıştır. Haberde; Almanya'nın Versay Antlaşmasına aykırı bir şekilde Ren bölgesinde yürüttüğü faaliyetler karşısında Türkiye'nin boğazların statüsünün yeniden düzenlenmesine yönelik yayımladığı notanın Avrupa'ya daha sempatik geldiği belirtilmiştir (Yeni Mersin, 14 Nisan 1936). Gazete iki gün sonra ise notanın etkileri ile ilgili yabancı basında çıkan haberleri aktarmıştır. 16 Nisan'da "Dünya Matbuatı Notamız Etrafında Müsait Neşriyat Yapıyor" başlıklı haber bunların ilkidir. Haberde; Sovyet Rusya'nın önemli gazetelerinden İzvestiya'da çıkan haberlere dayanılarak Moskova'nın Lozan Antlaşması'ndaki tutumuna devamla Türkiye'yi desteklemeye devam ettiği kaydedilmiştir. Ardından İngiliz gazetesi Daily Telegraph'ın Türkiye'nin dünya barışına bağlı olduğunu belirttiği, bir Fransız gazetesinin ise Türkiye'nin Avrupa ve Asya sınırında medeniyet muhafızı konumunda bulunduğunu ve Boğazlar meselesinde herhangi bir sorunla karşılaşmayacağını vurgulayan makalelerinden bahsedilmiştir. Burada yine İran gazetelerinin dahi Türkiye'nin notasını uygun gördüklerine dair bilgiler de paylaşılmıştır (Yeni Mersin, 16 Nisan 1936). Yeni Mersin, 17 Nisan günü de Belgrat'ta çıkarılan Vreme'nin Yugoslavya'nın da Türkiye'nin notasını uygun karşıladığına dair haberi aktarılmıştır (Yeni Mersin, 17 Nisan 1936).

Gazetenin aynı sayısında Necip Ali Küçüka'nın bir makalesi de mevcuttur. "Boğazlar Rejimi" başlıklı makalesinde Küçüka, Türkiye'nin her daim dünya barışından yana olduğunu altını çizmiş, söz konusu notanın millî güvenlikle alakalı olduğunu belirtmiştir. Dünyada silahlanma hızla yayılırken Boğazların silahsızlandırılmasının sakıncalarından da bahseden Küçüka, Türkiye'nin notasının barış vadinde bulunan fakat Milletler Cemiyeti'nin ilkelerine aykırı davranan ülkeler tarafından hakıyla değerlendirilmesi gerektiğini de vurgulamıştır (Yeni Mersin, 17 Nisan 1936).

Küçüka'nın yazısından bir gün sonraki Yeni Mersin gazetesinde de Sovyet gazetesi Pravda'da çıkan bir habere istinaden Türkiye'nin notasının birçok dünya ülkesi tarafından olumlu karşılandığından ve Türkiye'nin bu notayı güvelliğini sağlamak amacıyla yayımladığından bahsedilen bir yazı yayımlanmıştır. Yazıda; Türkiye'nin meseleyi hukuki yollarla çözmeye çalıştığına, böylece hem Akdeniz'in hem de Karadeniz'in güvenliğinin sağlanacağına vurgu yapılmıştır (Yeni Mersin, 18 Nisan 1936). Gazetenin 19 ve 24 Nisan tarihlerindeki nüshalarında da benzeri haberler yayımlanmıştır. 19 Nisan'daki haberde notaya birçok devlet tarafından müspet cevaplar geldiğinden bahsedilirken 24 Nisan'daki haberde ise notanın İngiltere Avam Kamarasında alkışlarla karşılandığı, bu yüzden İngiltere ve Sovyet Rusya ile müzakerelere bir an önce başlanması gerektiği belirtilmiştir (Yeni Mersin, 19 Nisan 1936; Yeni Mersin, 24 Nisan 1936).

Yeni Mersin'in 26 Nisan 1936 tarihli nüshasında Necip Ali Küçüka'nın bir yazısına daha yer verilmiştir. "Dünyayı Dinledikten Sonra" başlıklı yazısında Küçüka; önce Boğazlar meselesinin kısa bir tarihçesini vermiş ardından da Türkiye'nin notasının dünya basınında olumlu karşılandığını belirtmiştir (Yeni Mersin, 26 Nisan 1936). Benzeri makalelere gazetenin sonraki sayılarında da rastlanmıştır. Mesela; 13 Haziran 1936 tarihli nüshasında Ş. H. Gökmen'in kaleme aldığı "Akdeniz'in Korkusuz Devleti: Türkiye" başlıklı makale de bu içeriktedir. Gökmen makalesinde; Alman Kölnische Zeitung gazetesinin Türkiye'nin dünyadaki gelişmelerden korktuğu ve İngiltere'ye güvenmediği için Boğazların silahlandırmak istediği şeklinde yorumlar içeren bir yazısını eleştirmiştir. Ş. H. Gökmen burada Türkiye'nin Akdeniz'in en güçlü devletlerinden biri olduğunu ve kendisini

¹⁵ TBMM'deki müzakereler; Afyonkarahisar mebusu Berç Türker'in, uluslararası gelişmeler karşısında hükümetin ne gibi tedbirler aldığına dair şifahî sualine karşı Hariciye Vekâleti Vekili Şükrü Kaya'nın verdiği cevap vermesi şeklinde gerçekleşmiştir. TBMM, ZC, D: 5, C: 5, İ: F, Kirk Üçüncü İnikat 1935, 69-70.

¹⁶ Bu hususta ayrıca bk. TCDA, DBTDA, 541-44162-209447-13.

¹⁷ Haber sayısındaki artışta Tefik Rüşti Aras'ın Türkiye'nin Boğazlarda egemen olma yönündeki taleplerini 1936 yılı Mart ayı sonlarında İngiltere Dışişleri Bakanına resmen iletmesi etkili olmuştur. Bk. TCDA, DBTDA, 541- 44221-209191-5.

muhafaza edecek vaziyette bulunduğunu vurgulamıştır (Yeni Mersin, 13 Haziran 1936).

1936 yılı Haziran ayından itibaren de Montrö'ye giden sürecin Yeni Mersin gazetesine yansıdığı görülmüştür. Mesela 13 Haziran'da çıkan bir haberde Lozan Antlaşması'nı imzalayan devletlerin Boğazlar meselesinin çözümü için 25 Haziran'da İsviçre'nin Montrö şehrinde toplanma kararı aldığını duyurması gazetenin bu içerikteki ilk haberidir (Yeni Mersin, 14 Mayıs 1936). 14 ve 19 Haziran tarihlerinde de Montrö'de yapılacak konferans için yapılan çalışmalar kapsamında Türkiye'yi temsil edecek heyet ve bu heyetin yolculuk hazırlıkları hakkında bilgiler verilmiştir (Yeni Mersin, 5 Haziran 1936; Yeni Mersin, 14 Haziran 1936; Yeni Mersin, 19 Haziran 1936).

Gazete konferans sürecini de sütunlarına sürekli aktarmıştır. 24 ve 25 Haziran 1936 tarihli nüshalarda konferansın başladığı ve katılan devletlerin dünyadaki gelişmeler bağlamında Türkiye'nin isteklerini haklı buldukları belirtilmiştir (Yeni Mersin, 24 Haziran 1936; Yeni Mersin, 25 Haziran 1936). Konferansta gemi geçişleriyle ilgili yapılan görüşmelere ve bu konuda tüm temsilcilerin Türk tezinden yana oldukları bilgisine ise gazetenin 26 Haziran günkü sayısında yer verilmiştir (Yeni Mersin, 26 Haziran 1936). Bundan bir gün sonra ise Montrö'deki müzakerelere ara verildiği haberi yayımlanmıştır (Yeni Mersin, 27 Haziran 1936).

Konferansa ara verilmesine rağmen Yeni Mersin gazetesi Montrö ile ilgili haber aktarımına ara vermeden devam etmiştir. 28 Haziran günkü sayısında "Türk Milleti Boğazlar Meselesinde Çok Titiz Bir Hassasiyete Sahiptir" başlık haberiyle konferansta şimdiye kadar Boğazların silahlandırılması, Türkiye'nin güvenliği ve savaş gemilerinin Boğazlardan geçişi ile gibi konular üzerine müzakereler yapıldığı belirtilmiştir (Yeni Mersin, 28 Haziran 1936). Konferansın Ankara'da takip edildiği bilgisi ise "Montrö-Ankara" başlığıyla 30 Haziran 1936 tarihli nüshasında okuyucunun bilgisine sunulmuştur. Haberin devamında da kalıcı bir dünya barışı için boğazların emniyet altına alınmasının önemine vurgu yapılmıştır (Yeni Mersin, 30 Haziran 1936).

Ayrıca bugünlerde gazetede "Montrö'den Akisler" başlıklı bir de köşe açılmıştır. Köşede Montrö Boğazlar Konferansı hakkında yabancı basında neşredilen haber ve makaleler aktarılmıştır. Mesela, gazetenin 1 Temmuz 1936 tarihli sayısındaki köşede Fransız Le Journal gazetesinde yayımlanan ve Boğazlar meselesi konusunda Türkiye'nin nasıl bir yol izleyeceğine dair analizler içeren makale bunlardan biridir. Yeni Mersin tarafından tamamı aktarılan makalede; Türkiye'nin konferansta Boğazların silahlandırılması meselesinden ziyade savaş gemilerinin ve uçaklarının geçişleri hakkındaki görüşler ileri sürdüğü bunun da tartışılan konuların çatallaşmasına neden olduğu, Büyük devletlerin emperyalist tutumlarında ısrarcı olmaları halinde bu durumun konferansın zorlu geçmesine neden olabileceği belirtilmiştir (Yeni Mersin, 1 Temmuz 1936). Adı verilen köşede bundan bir gün sonra yayımlanan makalede de Paris-Soir gazetesinde Marcel Pantet imzasıyla kaleme alınan ve büyük devletlerin Boğazlar üzerindeki emellerine rağmen Fransa'nın Türk tezini destekleyeceğinin belirtildiği bir yazı aktarılmıştır (Yeni Mersin, 2 Temmuz 1936).

Yeni Mersin'in 4 Temmuz'daki sayısında yer alan "Montrö'den Akisler" köşesinde ise Fransızca Republic gazetesinde çıkan ve Türkiye'nin konferansta sunduğu Boğazların silahlandırılması talebinin kabul edilmesine rağmen savaş gemilerinin geçişi konusunda aksi fikirlerin ortaya çıktığının, savaş gemilerinin tonajı ve geçişi hakkında her devletin kendi menfaatini düşündüğünün belirtildiği bir makalesi verilmiştir. Tamamı verilen makalede; İtalya'nın Boğazlar meselesi konusunda çıkarına uygun hareket etme olasılığının yüksek olduğu da belirtilmiştir (Yeni Mersin, 4 Temmuz 1936). Konferansla ilgili meydana gelen her gelişmeyi aktarmaya çalışan gazetenin 7 Temmuz 1936 tarihli sayısında da Montrö Boğazlar Konferansının hafta sonu biteceği bilgisi verilmiştir. Haberde, Tefvik Rüştü Aras, Litvinof, Eden ve Delbos arasındaki müzakerelerin devam ettiğinden bahsedilmiştir (Yeni Mersin, 7 Temmuz 1936).¹⁸

Sonrasındaki durum ise gazetenin 17 Temmuz 1936 tarihli nüshasında yer alan; "Montrö Konferansında Uzlaşmaya Varıldı" manşetli haberle duyurulmuştur. Haberde Montrö Boğazlar Konferansı'nda uzlaşma sağlandığı belirtilmiş, Dışişleri Bakanı Tefvik Rüştü Aras'ın konferanstaki konuşması aktarılmıştır (Yeni Mersin, 17 Temmuz 1936). Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin imzalandığı haberi ise Yeni Mersin'in 21 Temmuz 1936 tarihinde "Heyecanla Beklediğimiz Neticeyi Aldık" başlığıyla ilan edilmiştir.¹⁹ Haberde; Türkiye'nin bu sözleşmeyle barış taraftarı olduğunu bir kez daha dünyaya gösterdiğini ve bu gelişmenin Atatürk inkılaplarının bir eseri olduğu belirtilmiştir (Yeni Mersin, 21 Temmuz 1936). Bu sayıda Mersin halkının tepkisine de yer verilmiştir. "Dün Gece Mersin Ayaklanmış Bir Şehir Manzarası Halinde Montrö Zaferini Karşıladı" başlığıyla verilen haberde; Montrö Konferansını titizlikle takip eden Mersin halkının sözleşmenin gece saat 24'te imzalanacağı haberi üzerine sokaklara döküldüğü, belediye bahçesinin süslendiği ve halkın "Antlaşma imzalandı" haberini duyana kadar meydanda beklediği kaydedilmiştir. Devamında ise Mersin Valisi Rükneddin Nasuhioğlu'nun kutlama telgrafının okunduğu, bunun

¹⁸ Tefvik Rüştü Aras ile İngiltere, Fransa ve Rusya gibi ülkelerin Montrö Konferansı'nda belirlenen anlaşma taslağına yönelik görüşleri için bk. TCDA, DBTDA, 571-68114-298572-5.

¹⁹ Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin imzalanması ve metni bk. TCDA, DBTDA, 571- 67781-297007-13; TCDA, CA, 490-1-0-0/3-13-6; Akşam, 21 Temmuz 1936; Cumhuriyet, 21 Temmuz 1936; Son Posta, 21 Temmuz 1936; Ulus, 21 Temmuz 1936; Vatan, 21 Temmuz 1936; Açık Söz, 21 Temmuz 1936. Sözleşme 5 Ağustos 1936 tarihinde de Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Resmi Gazete, 5 Ağustos 1936 (Sayı: 3374).

üzerine halkın coşkun tezahüratlar yaptığı ve vilayette bir şenlik yapılmasına karar verildiği bildirilmiştir. Öyle ki bu şenliğe ait birde program neşredilmiştir (Yeni Mersin, 21 Temmuz 1936).

Gazetenin ertesi günkü nüshasında ise yine Boğazlar sözleşmesinin imzalanması sebebiyle Mersin'in her tarafına bayraklar ve ışıklar asıldığı, saat 18.00'de Cumhuriyet meydanında toplanıldığı, saat 20.00'de fener alayı düzenlendiği ve saat 21.00'de de halkevinde kutlama yapıldığı belirtilmiştir. Haberde ayrıca Tarsus halkının da sinema binası önünde şenlik yaptığı da kaydedilmiştir (Yeni Mersin, 22 Temmuz 1936). Bu doğrultuda yayınlarına devam eden Yeni Mersin, sonraki nüshasında Montrö Boğazlar Sözleşmesine ait resmi tebliği yayımlarken, ertesi günlerde ise Mersin ilinden hükümete gönderilen kutlama telgraflarına yer vermiştir (Yeni Mersin, 23 Temmuz 1936; Yeni Mersin, 24 Temmuz 1936).

Gazete yabancı basında çıkan haberleri de aktarmıştır. Örneğin 24 Temmuz tarihli nüshada Morning Post'ta çıkan bir makalenin aktarımı bunlardan biridir. Makalede; Türkiye'nin barışçıl bir politika gözettiği, Boğazlar üzerinde elde ettiği egemenliği hak ettiği ve Almanya ile İtalya'nın bu antlaşmadan hoşnut olmadıkları gibi hususlar kaydedilmiştir.²⁰ Aynı yerde Sofya'da çıkarılan La Patole Bulgare isimli gazetede neşredilen bir makale de aktarılmıştır. Söz konusu makalede ise; Boğazlar Sözleşmesi'nin Karadeniz'e sahilleri olmayan devletlerin zararına olacağı bununla birlikte sözleşmenin uzun süreli olmayacağı ve boğazların sonraki pozisyonunun büyük devletlerinin menfaatleri doğrultusunda şekilleneceği belirtilmiştir (Yeni Mersin, 24 Temmuz 1936).

Gazete 24 Temmuz günü ise kendi yazarlarından Necip Ali Küçüka'nın konuyla ilgili bir makalesine yer vermiştir. Makalesinde; Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin hukuki kazanımlarının yanı sıra uluslararası politika açısından da önemli sonuçlara haiz olduğunu belirten Küçüka, sözleşmenin Milletler Cemiyeti'ni de olgunlaştırdığı iddiasında bulunmuş ve imzacı devletlerin medeniyet davasında önemli bir zafer kazandığını belirtmiştir.²¹ Küçüka ayrıca; bu sözleşmeyi Cumhuriyetin Türk Milletine sunduğu büyük bir armağan olarak da değerlendirmiştir (Yeni Mersin, 24 Temmuz 1936).

Yabancı basın haberlerini sonraki günlerde de aktaran Yeni Mersin, 25 Temmuz 1936 tarihli nüshasında Daily Telgraf'ın "Atatürk Türkiye'si Abdülhamit ve Halife Türkiye'si Değildir" başlıklı önemli bir makalesini aktarmıştır. Boğazlar sözleşmesinin akabinde Sovyet Rusya'nın savaş gemisi çıkarma eylemine girişmesinin Japonya'yı rahatsız ettiğine değinilen makalede; asırların hasta adamı Türkiye'nin ölmek üzereyken iyileşip güçlü bir şekilde ayağı kalktığı ve Atatürk Türkiye'sinin Abdülhamit ve halife Türkiye'si olmadığı kaydedilmiştir (Yeni Mersin, 25 Temmuz 1936). İngiliz gazetesinin makalesinin yayımlanmasından bir gün sonra da Montrö Boğazlar Sözleşmesi hakkında İzvestiya gazetesinin bir makalesi Yeni Mersin sütunlarında yer bulmuştur. Sovyet Rusya'nın konuya barışçıl yaklaşımının ve sözleşmenin yapılması için Milletler Cemiyeti'ni desteklediğinin belirtildiği makalede; Almanya'nın bu sözleşmeden hoşnut olmadığı fakat Türkiye üzerinde herhangi bir etkisinin de kalmadığı görüşüne yer verilmiştir (Yeni Mersin, 26 Temmuz 1936).

Yeni Mersin gazetesi, 29 Temmuz 1936 tarihli nüshasında ise Lecko de Belgrat gazetesinde yayımlanan bir yazıya yer vermiştir. Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin Türkiye'nin muvaffakiyetiyle neticelendiğinin ve sözleşmenin aynı zamanda Balkan Antantının da bir zaferi olduğunun vurgulandığı makale; gazetede; "Balkan Antantı Montrö'den Çok Kuvvetli Olarak Çıktı" başlığıyla verilmiştir (Yeni Mersin, 29 Temmuz 1936).

Montrö Boğazlar Sözleşmesinin Türkiye'de yürürlüğe girmesiyle ilgili olan süreci de Yeni Mersin tarafından yakından takip edildiği görülmüştür. Bunun ilk örneğine gazetenin 1 Ağustos 1936 tarihli sayısında rastlanmıştır. Haberde ilk olarak; sözleşme metninin tetkik edilmek üzere dışişleri ve millî müdafaa encümenlerine gönderildiği bildirilmiştir. Ardından Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak Paşa'nın Çanakkale Boğazı'nın her iki sahilinde askeri kıtaatı teftiş ettiği bilgisi paylaşılmıştır (Yeni Mersin, 1 Ağustos 1936). Diğer taraftan 4 Ağustos'ta da Başbakan İsmet İnönü'nün Boğazlar Sözleşmesi hakkında TBMM'de yaptığı konuşmasına yer verilmiştir (Yeni Mersin, 4 Ağustos 1936). Bundan iki gün sonraki gazetede de Kemal Ünal imzasını taşıyan kayda değer bir yazı yayımlanmıştır. "Yeni Vazifelerimiz" başlıklı yazısında Ünal; Türkiye'nin zafer kazandığı Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nden sonra ülkeyi yeni bir kalkınma sürecine dâhil ettiğini ifade etmiştir. Zira Ünal'ın bu değerlendirmesi genel geçer bir özelliğe haizdir (Yeni Mersin, 6 Ağustos 1936).

Yeni Mersin gazetesinde bu haberlerden sonra bir müddet konuyla ilgili herhangi bir haber veya yazıya rastlanmamıştır. Nitekim sözleşme gereğince uluslararası Boğazlar komisyonunun yerine bir Türk komisyonunun kurulması üzerine gazete 12 Eylül 1936 tarihli nüshasında bunu haber yapmıştır (Yeni Mersin, 12 Eylül 1936). Bununla birlikte gazete, yine sözleşme

²⁰ Almanya Hükümeti, sözleşmenin kendisi aleyhinde bir durum yaratacağı endişesini taşımıştır. Bk. TCDA, DBTDA, 501-32063-126228-1. Diğer taraftan İtalya ise Akdeniz siyaseti gereğince en başından karşı olduğu Montrö Konferansına sonradan dâhil olmuş ve Boğazlar sözleşmesini imzalamıştır. İtalya'nın bu tavrı bazı ülkeler tarafından şüpheyle karşılanmıştır. Geniş bilgi için bk. TCDA, CA, 30-10-0-0/238-608-6; TCDA, DBTDA, 501-32050-126349-4; TCDA, DBTDA, 541-44186-209619-49; TCDA, DBTDA, 541-44186-209619-60; TCDA, DBTDA, 541-44221-209191-19; TCDA, DBTDA, 541-44221-209191-20; TCDA, DBTDA, 541-44221-209191-21; TCDA, DBTDA, 541-44221-209191-22; TCDA, DBTDA, 541-44186-209621-105; TCDA, DBTDA, 541-43949-207600-31; TCDA, DBTDA, 571-68149-297467-152.

²¹ Sözleşme Türk basınının bazı yayın organlarında da zafer olarak nitelendirilmiştir. Örneği için bk. Ulus, 21 Temmuz 1936.

gereğince Boğazlar bölgesinin hava ve deniz yollarının kati şekilde tespit edildiği bilgisini ise 22 Eylül 1936 tarihli nüshasında okurlarıyla paylaşmıştır (Yeni Mersin, 22 Eylül 1936).

Gazetenin 1937 yılında da konuyla ilgili haberlere yer verdiği görülmüştür. İlk haber ise 16 Ocak'taki nüshasında yer almıştır. Haberde; İtalyan La Gazetta Del Popolo gazetesinin İtalya'nın Türkiye'ye karşı iyimser bakışının konu edildiği ve Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin Türkiye ile İtalya arasındaki dostane ilişkileri arttıracak olduğunu belirtildiği bir makalesi aktarılmıştır (Yeni Mersin, 16 İkinci Kanun 1937). Bundan birkaç gün sonra ise İtalya'nın Montrö Sözleşmesi'ne dâhil olması için temaslarda bulunulması kararının verildiği ve bu yönde çalışmalara başlandığı haberi gazetede yer almıştır (Yeni Mersin, 29 İkinci Kanun 1937).²²

Benzeri bir haber de Yeni Mersin'in 5 Ekim 1937 tarihli nüshasındaki "Montreux Mukavelesi" başlığıyla yayımlanmıştır. Illustrierte Zeitung adlı Alman gazetesinde çıkan bir makalenin aktarıldığı habere ise; Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin bazı maddelerinin Almanya'nın aleyhine olduğu ve Türkiye'nin bu sözleşme ile savaş zamanında Boğazları kontrolü altına alacağı şeklinde yorumlar içeren makalenin tamamı verilmiştir (Yeni Mersin, 5 Birinci Teşrin 1937).

İncelenen döneme ait olup Yeni Mersin gazetesinde konuyla ilgili çıkan son haber ise 5 Mayıs 1938 tarihinde yayımlanmıştır. Haberde; İtalya'nın Boğazlar Sözleşmesi'ne iştirak ettiği bilgisi kamuoyuna duyurulmuştur (Yeni Mersin, 5 Mayıs 1938).²³

Sadabad Paktı

Mustafa Kemal Atatürk'ün öncülüğünde izlenen dış politika doğrultusunda 8 Temmuz 1937 tarihinde Tahran'da Sadabad Sarayı'nda imzalanan Sadabad Paktı²⁴ da Yeni Mersin gazetesine yansıyan dönemin dış politika meselelerinden bir diğeridir. Bununla ilgili ilk habere pakta giden süreçte gazetenin 16 Ocak 1936 tarihli nüshasında rastlanmıştır. Haberde resmi bir ziyaret kapsamında Ankara'ya gelen Afganistan Dışişleri Bakanı Feyz Muhammed Han'ın²⁵ basına verdiği beyanat aktarılmıştır. Muhammed Han'ın; Türkiye, Afganistan, İran ve Irak arasında yapılacak olan Âdem-i Tecavüz Paktı'nın esaslarında ortak birliğin sağlandığını ve dört devlet arasındaki dostane ilişkileri ilerletecek olan bu paktın yakında imzalanacağını söylediği bu beyanatın tamamı, Yeni Mersin sütunlarında ter almıştır (Yeni Mersin, 16 İkinci Kanun 1936).

Gazetede "Doğu Paktı" olarak da isimlendirilen Sadabad Paktı ile ilgili neşredilen başka haberler de vardır. Mesela, 25 Temmuz 1936 tarihli nüshada yer alan "Irak Hariciye Nazırı Beyrut'ta Beyanatta Bulundu" başlıklı bir haber bunlardan birisidir. Haberde; Irak Dışişleri Bakanı Nuri Said'in Beyrut'ta çıkan Savt'ül Ahrar gazetesine verdiği ve Türkiye, İran, Afganistan ve Irak arasında Cenevre'de alınan kararlar sonucu bir doğu paktı kurulması için antlaşma yapılacağını söylediği beyanatına yer verilmiştir (Yeni Mersin, 25 Temmuz 1936). Bundan yaklaşık bir ay sonra da Nuri Said'in; Türkiye, Irak, İran ve Afganistan arasında Cenevre'de hazırlanan antlaşmayı imzalamak üzere dört devletin dışişleri bakanlarının Bağdat'ta toplanacaklarını belirttiği başka bir beyanati gazete sütunlarında yer bulmuştur (Yeni Mersin, 30 Ağustos 1936).

10 Eylül 1936 tarihli Yeni Mersin gazetesinde ise Türkiye, Irak, İran ve Afganistan dışişleri bakanlarının Cenevre'de Milletler Cemiyeti toplantısına iştirak edecekleri ile ilgili bir haberin yer aldığı görülmüştür. "Akdeniz'den Himalaya Eteklerine Uzanan Dostluk" başlığıyla verilen habere; dört devletin doğu paktı için çalışmalar yapacakları belirtilmiş, bu paktın imzalanmasıyla oluşacak dostluk hattının Akdeniz'den Himalaya dağlarına kadar uzanacağı ifade edilmiştir (Yeni Mersin, 10 Eylül 1936).

Bu haberden sonra yaklaşık iki ay boyunca konuya dair herhangi bir habere ya da yazıya rastlanmamıştır. Sonrasındaki ilk haber ise 3 Aralık 1936 tarihli gazetede görülmüştür. Haberde; dört devlet arasında yapılan çalışmalardan bahsedilmiş ve Doğu Paktı'nın Türkiye-Irak-İran-Afganistan arasında Tahran'da imzalanacağı belirtilmiştir (Yeni Mersin, 3 Birinci Kanun 1936). Bu haberden sonra da 28 Şubat 1937 tarihine kadar Yeni Mersin'de konu hakkında herhangi bir haberin yer almadığı görülmüştür. Belirtilen tarihli gazetede haber ise Dışişleri Bakanı Tefvik Rüştü Aras'ın yakında yapacağı Bağdat ve Tahran gezileri ile ilgilidir. Haberde bu ziyarete bağlı olarak Türkiye, Irak, İran, Afganistan arasında Doğu Paktı'nın imzalanacağı bildirilmiştir (Yeni Mersin, 28 Şubat 1937).²⁶

²² İtalya'nın bu süreçte Montrö'ye bakışı ve tutumu ile Türkiye ile müzakereleri hakkında bk. TCDA, DBTDA, 541-44165-209558-83; TCDA, DBTDA, 541-44221-209191-10; TCDA, DBTDA, 541-44221-209191-11; TCDA, DBTDA, 541-44221-209191-12; TCDA, DBTDA, 541-44221-209191-13; TCDA, DBTDA, 534-37193-149243-27.

²³ İtalya'nın Montrö Boğazlar Sözleşmesine iştiraki İtalya Hariciye Nazırı Kont Ciano tarafından 2 Mayıs 1938 tarihli bir telgrafla Tefvik Rüştü Aras'a da bildirilmiştir (TCDA, DBTDA, 541-44145-209532-1). Bundan sonra da Türkiye ile İtalya arasında ikili müzakerelere başlanmıştır (TCDA, DBTDA, 541-44221-209191-16).

²⁴ Sadabad Paktı hakkında detaylı bilgi için bk. Aras, 2024; Bilgin 2016, s. 33-44; Erdal, 2012, s. 77-88; Erdal, 2012 (b), s. 93-104; Palabıyık, 2010, s. 147-179; Soysal, 1999, s. 327-343.

²⁵ Afganistan Hariciye Nazırı Serdar Feyz Muhammed Han önce İstanbul'a gelmiş, burada bir dizi faaliyetlerde bulunduktan sonra Ankara'ya geçmiştir. Muhammed Han'ın ziyareti hakkında bk. TCDA, DBTDA, 500-8234-54162-6; TCDA, DBTDA, 500-8234-54162-7; TCDA, DBTDA, 500-8234-54162-8; TCDA, DBTDA, 500-8234-54162-9; TCDA, DBTDA, 500-8234-54162-3.

²⁶ Mayıs ayı başlarında çıktığı bu gezisinde Tefvik Rüştü Aras'a, kalabalık bir heyet eşlik etmiştir (TCDA, CA, 30-18-1-2/76-60-11).

Yeni Mersin gazetesinin 12 Mart 1937 tarihli nüshasında ise Irak'ın Türkiye Elçisi Naci Şevket'in Sadabad Paktı'yla ilgili basına verdiği bir beyanatına yer verilmiştir. Haber şeklinde aktarılan bu beyanatında Şevket'in paktın iki yıl önce dört devletin dışişleri bakanları tarafından hazırlandığını ve yakında Tahran'da imzalanacağını söylediği bildirilmiştir (Yeni Mersin, 12 Mart 1937). Gazetenin bu ayın sonundaki bir haberi de oldukça dikkat çekicidir. Burada Doğu Paktı'nın Irak basınında siyasi, ekonomik, coğrafi esaslar üzerine kurulduğuna ve Pan-Arap hareketinin nihai bir ürünü olduğuna dair haberlerin ve makalelerin yayımlandığı bilgisi verilmiştir (Yeni Mersin, 30 Mart 1937).

Yeni Mersin'in Nisan ayının 22'sinde de konuyla ilgili; "Türkiye-İran" başlığıyla ve oldukça önemli hususlara dikkat çekilen bir yazıya daha yer vermiştir. Yazıda; Türkiye ile İran arasında imzalanan antlaşmalarla dostluk ilişkilerinin geliştirildiği ve Doğu Paktı'nın imzalanmasıyla da barışın kesin olarak sağlanacağı belirtilmiştir (Yeni Mersin, 22 Nisan 1937). Gazete bir başka ilgi çekici haberini ise 9 Mayıs 1937 tarihli nüshasında Fransız Le Temps gazetesinde yayımlanan bir makaleyi okurlarına aktarmak suretiyle yapmıştır. Türkiye, İran, Irak, Afganistan arasında imzalanacak Doğu Paktı'nın Arap birliği ile Kemalist Türkiye'yi birleştiren bir adım olacağının ve Irak toprakları üzerinde İngiltere ile Türkiye arasında nüfuz mücadelesinin devam etmekte olduğunun belirtildiği makalenin tamamı Yeni Mersin sütunlarında yer almıştır (Yeni Mersin, 9 Mayıs 1937). Musul meselesine atıfta bulunulan bu makalenin neredeyse imzalanmakta olan Doğu Paktı'na rağmen İngiltere ve Irak'ın Türkiye'ye yaklaşımını ortaya koyması açısından önemlidir.

Yeni Mersin gazetesi paktın imzalanma sürecini de yakından takip etmiş, gelişmeleri ayrıntılarıyla sütunlarına taşımıştır. Bu içerikteki ilk haber, gazetenin 30 Haziran 1937 tarihli nüshasında yer almıştır. Haberde; üç devletin Dışişleri Bakanlarının Tahran'a hareket ettiği bildirilirken Tefik Rüşdü Aras'ın Tahran'da coşkulu bir kalabalık tarafından tezahüratlarla karşılandığı bildirilmiştir (Yeni Mersin, 30 Haziran 1937).²⁷ Tahran'daki Sadabad Sarayı'nda dört devletin Dışişleri Bakanları arasında başlayan müzakereler 8 Temmuz 1937'de Sadabad Paktı'nın imzalanmasıyla neticelenmiştir (Uçarol, 2010, s. 767).

Gazetenin 9 Temmuz 1937 tarihli nüshasında Brüksel'de yayımlanan L'Independance gazetesinde çıkan ve Türkiye'nin Paktın oluşumu için gösterdiği gayretlerden bahseden bir makaleyi aktaran Yeni Mersin gazetesi (Yeni Mersin, 9 Temmuz 1937)²⁸, Paktın imzalandığı haberini ise 10 Temmuz 1937 tarihli nüshasında "Şark Paktı" başlığıyla vermiştir. Haberde antlaşmanın Tahran'da imzalanan paktın dört devlet arasındaki dostluğu ilerleterek emniyet ve bayındırlık gibi alanlarda işbirliğini arttıracak kaydedilmiştir (Yeni Mersin, 10 Temmuz 1937). Bundan bir gün sonra da Sadabad Paktı'nın içeriği hakkında bir haber yayımlanmıştır (Yeni Mersin, 11 Temmuz 1937).

Sadabad Paktının imzalanmasından sonra Yeni Mersin gazetesinde yabancı basınının pakta bakışını ve değerlendirmelerini içeren haber ve makalelere yer verilmiştir. Örneğin 14 Temmuz 1937 tarihli sayısında Sofya'da neşredilen bir Bulgar gazetesinde Hristo Silyanov'un kaleme aldığı bir makalenin paylaşıldığı yazı bu türdeki haberlerin ilkidir. Makalede Türk diplomasisinin gün geçtikçe başarılı bir boyut kazandığı Türkiye'nin izlediği barışçıl politikalarla Boğazlar ve Sancak (Hatay) meselelerini hallettiği, Irak ve İran gibi ülkelerin reform faaliyetlerinde Türkiye'yi örnek aldıkları ve Sadabad paktiyle dört devletin sınır güvenliklerini sağlayıp dostluklarını ilerlettikleri gibi hususlara değinilmiştir. Yine Doğu Paktı'nın Milletler Cemiyeti'nin esaslarına uygun olduğu, İngiltere ve Sovyet Rusya'nın Pakta olumlu baktığı gibi hususlar da makalede vurgulanmıştır (Yeni Mersin, 14 Temmuz 1937). Gazete 20 Temmuz 1937 tarihinde ise bir Arap gazetesi olan El-İttihad'da neşredilen ve pakttan, İngiltere'nin politikalarından ve Suriye'nin Sadabad Paktı'na dâhil olup, Türkiye ile iyi ilişkiler kuracağından bahseden bir makaleyi okurlarıyla paylaşmıştır (Yeni Mersin, 20 Temmuz 1937). Bu tarihten sonra ise Yeni Mersin'de doğrudan Sadabad (Doğu Paktı) ile ilgili bir yazıya veya habere rastlanmamıştır.

Osmanlı Borçları ve Deyun-ı Umumiye Meseleleri

Yeni Mersin gazetesi, Osmanlı'dan kalan borçlar ile Deyun-ı Umumiye meseleleri hakkındaki ilk haberini 4 Kasım 1928 tarihli nüshasında yayımlamıştır. Osmanlı borçlarıyla ilgili olarak TBMM'de yapılan müzakereler ve alınan kararlar hakkında bilgiler içeren haberde Meclis tarafından onaylanan itilafnâmenin tasdikine dair kanun layihası da maddeler halinde verilmiştir (Yeni Mersin, 4 Kanun-ı Evvel 1928). Bundan sonra zikredilen konularda uzun bir süre haber ya da makale yayımlamayan Yeni Mersin gazetesinde 12 Mart 1929 tarihli sayısında da "Kuponlar Meselesi" başlığıyla yeni bir habere rastlanmıştır. Haberde borçların ödenmesine yönelik çalışmalara başlandığı ve bu kapsamda ilgili devletlerle görüşmelerin yapılmasına karar verildiği belirtilmiştir. Haberde ayrıca; Kuponlar İtilafnâmesi üzerinde antlaşmaların sağlandığı ve hükümetin iki milyon liralık ilk taksitin ödenmesi için gerekli emirleri verdiği bilgisi de paylaşılmıştır (Yeni Mersin, 12 Mart 1929). Gazetenin bir gün sonraki nüshasında ise bu haberin devamı niteliğinde bir yazıyla; borçların ödenmesi amacıyla çıkarılan Banka Teşkilatı Layihası ile bankalarda yeni teşkilatlar oluşturulduğu bildirilmiştir (Yeni Mersin, 13 Mart 1929).

²⁷ Tefik Rüşdü Aras'ın Tahran'da son bulan gezisinin ayrıntıları için bk. Turan ve Turan, 2011, ss. 1749-1767.

²⁸ Bu makalede; İngiltere'nin desteklediği Doğu Paktı'nı imzalayan devletlerin Türkiye'nin reform hareketlerini örnek aldıkları bu yüzden paktın barışa katkı sağlayacağı gibi ifadeler de yer verilmiştir.

Yeni Mersin'in Duyûn-ı Umumiye adını geçtiği ilk haberi de 21 Mart 1929 tarihli sayısında "Duyun-ı Umumiye Meselesi" başlığıyla yayımlamıştır. Haberde; Türkiye'nin Duyûn-ı Umumiye yükümlülüklerini kabul ettiği ve ilk kuponun ödenmesi için Maliye Bakanlığına emir verildiği belirtilmiştir (Yeni Mersin, 21 Mart 1929).

Bu haberlerden sonra uzun süre gazetede bu konuya dair herhangi bir haber veya yazıya yer verilmemiştir. Yaklaşık sekiz ay sonra yayımlanan habere ise Osmanlı borçlarından ilk kuponun ödenmesi için gerekli teşebbüslere bulunulmasına karar verildiği duyurulmuştur (Yeni Mersin, 17 Kanun-ı Sani 1929). Fakat borçların ödenmesi konusundaki çalışmaların devam ettiği sırada 1929 Dünya Ekonomik Buhranı meydana gelmiş ve bunun sebep olduğu olumsuzluklar Türkiye'yi de etkilemiştir. Bu durum Osmanlı borçlarının ödenmesinde zorluklar yaşanmasına neden olmuştur. I. Dünya Savaşı sonrasında tamirat borçları ödeyen diğer devletlerin de talepleri üzerine bu konuda düzenlemeler yapılması sürecine girilmiş ve ilgili devletlerle müzakerelere başlanmıştır. Gazete ise bununla ilgili olarak 23 Haziran 1931 tarihinde "Osmanlı Borçları Müzakereye Yeniden Başlanacak" başlıklı bir haber yayımlamıştır. Burada; Osmanlı borçlarının ödenmesinde kolaylık sağlanması amacıyla 1928 yılında yapılan antlaşmanın yerine vaziyete uygun ödeme planı yapılmak üzere müzakerelere başlanacağı belirtilmiştir (Yeni Mersin, 23 Haziran 1931). Nitekim müzakereler yapılmış ve gerekli önlemler alınmıştır.

Yine Yeni Mersin'in 23 Mart 1933 tarihli nüshasındaki bir habere ise yukarıda belirtilen süreç sonunda Osmanlı borçları konusunda Fransa ile yapılan müzakerelerin son safhasına gelindiği duyurulmuştur. Haberde; Osmanlı Borçları İtilafnâmesinin 1952 senesine kadar yürürlükte kalacağı da belirtilmiştir (Yeni Mersin, 23 Mart 1933). Müzakereler neticesinde 22 Nisan 1933 tarihinde Paris'te imzalanan ve yeni ödeme planının son şeklini aldığı Türkiye ile Fransa arasında imzalanan sözleşme²⁹ sonrasında Yeni Mersin gazetesinde uzun bir süre konuyla alakalı bir habere rastlanmamıştır. Sürenin sonunda çıkan ilk haber ise 20 Mayıs 1934 tarihinde "Tahvillerin Kesir Makbuzları" başlığıyla yayımlanmıştır. Haberde; Türkiye tahvilleri ile ilgili Duyûn-ı Umumiye Meclisince İstanbul'da bir toplantı yapılacağı ve ödemelerle ilgili yapılacakların İcra Vekilleri Heyeti tarafından kabul edildiği bilgisi verilmiştir. Haberde; ayrıca talimatnameye istinaden makbuzlarla ilgili bütün işlerin Osmanlı Bankası tarafından yürütüleceği de kaydedilmiştir (Yeni Mersin, 20 Mayıs 1934).

Gazetenin 5 Mayıs 1936 tarihli sayısında ise Paris'te yapılan Duyun-ı Umumiye görüşmelerinin sona erdiği buna göre taksitlerin 42,5 milyon frank değerindeki yarı kısmının mal ile ödenmesinin kararlaştırıldığı, tam taksitin ise 85 milyon frank olduğu kaydedilmiştir. Burada Fransa'nın mal satın almaması halinde ortaya çıkacak açığın Berlin'deki kliring hesabından ödeneceği de belirtilmiştir. Yine Türkiye isterse 42,5 milyon frangı her sene 25'er milyonluk taksitler halinde Musul petrolerindeki hakkına karşılık göstermek suretiyle ödeme yolunu tercih edebileceği ve antlaşmanın beş yıl için geçerli olacağı gibi hususlar da habere yer almıştır (Yeni Mersin, 5 Mayıs 1936). Bundan dört gün sonra çıkan bir habere ise Türkiye'nin borç ödeme şekli dâhilinde Fransa'ya gönderilecek mallar için Türk lirası verileceği bilgisi aktarılmıştır (Yeni Mersin, 9 Mayıs 1936).

Konuyla alakalı bir başka habere de gazetenin 26 Temmuz 1936 tarihli sayısında rastlanmıştır. Haberde; İngiltere'ye ödenecek borçlarla ilgili görüşmeler yapmak üzere Ankara'dan Londra'ya temsilciler gönderileceği bilgisi paylaşılmıştır (Yeni Mersin, 26 Temmuz 1936).³⁰

İncelemeye alınan süreçte konuyla alakalı son haberin de 30 Nisan 1937 tarihinde yayımlandığı görülmüştür. Haberde Türkiye'nin Fransa'ya ödeyeceği borçların frank üzerinden gerçekleştirileceği, Fransa'nın altın üzerinden ödeme yapılması talebine rağmen görüşmeler neticesinde Frank ile ödemeyi kabul ettiği bildirilmiştir (Yeni Mersin, 30 Nisan 1937).

Sonuç

Yeni Mersin gazetesi, yerel bir yayın organı olmasına rağmen yayımlandığı dönemde bölgesel ve ulusal çapta haberlerin yanında dönemin dış politika meselelerine oldukça geniş yer ayırmıştır. Bir analize tabi tutulduğunda gazetenin sütunlarına yansıyan dış politikayla ilgili tüm haber ve makalelerin belirli hassasiyetler gözetilerek millî bir çerçevede verilmiş olduğu dikkat çekmektedir. Bu da Yeni Mersin gazetesinin yayın politikasını göstermesi bakımından önemlidir. Fakat burada şunu da vurgulamak gerekir ki; gazete millî bir çizgide olmasına rağmen objektifliğinden ve tarafsızlığından taviz vermeden yayın yapmıştır. Bu durumu bilhassa yabancı kaynaklı haber ve makalelerde görmek mümkündür.

1928 yılının yazında yayın hayatına başlayıp, uzun yıllar yayın hayatını devam ettiren Yeni Mersin gazetesi, Atatürk dönemi Türk Dış Politikasının önemli meselelerini de yakından takip etmiştir. Özellikle Lozan Barış Antlaşması'nda herhangi bir çözüme kavuşturulamayan ve meseleler kapsamında meydana gelen uluslararası boyuttaki gelişmeler gazetenin sütunlarında geniş yer bulmuştur. Mübadele ve Etabli, Musul, Balkan Antantı, Boğazlar Meselesi ve Montrö Boğazlar Sözleşmesi, Sadabad Paktı, Hatay (Sancak)'ın Anavatana katılması, yabancı okullar ve Osmanlı Borçları meseleleri ile bunlara bağlı olarak meydana gelen gelişmeler, 1924-1939 yılları arasında Yeni Mersin gazetesinde oldukça geniş bir şekilde işlenmiştir. Bu çalışmada da Hatay, Musul ve yabancı okullar dışında belirtilen tüm dış politika meselelerinin Yeni Mersin gazetesine yansımaları

²⁹ Sözleşme için bk. Gürkaynak, 2008, s. 181.

³⁰ Detaylı Bilgi için bk. TCDA, DBTDA, 537-7438-43774-1.

incelenmiştir. Gazete, belirtilen konularla ilgili önemli birçok gelişmeyi haberler, makaleler ve yabancı basın organlarından aktarımlar yapmak suretiyle kamuoyunun bilgisine sunmuştur. Devrin bilinen bir kısım önemli isimlerini de yazar kadrosunda bulunduran Yeni Mersin gazetesi zaman zaman bu isimlerin yaptığı analiz ve değerlendirmeleri de okur kitlesine aktarmıştır. Özellikle mübadele, Balkan Antantı ve Sadabad Paktı gibi konularda çok sayıda yabancı basın organından kayda değer alıntılar yapması veya çıkan yazılar üzerinden haber ve değerlendirmelere yer vermesi bölgesel olmasına rağmen gazetenin kendi devrinin önemli yayın organlarından birisi olduğunu göstermektedir.

Yeni Mersin gazetesinde yer alan dış politika meseleleriyle ilgili haber ve makalelerin kronolojik bir sıra dâhilinde, yeri geldikçe analiz ve değerlendirmeler yapmak suretiyle verildiği bu çalışmada zaman zaman konuyla ilgili yapılmış çalışmalara ve araştırma eserlerine de atıfta bulunulmuştur. Ayrıca yeri geldiğinde bir kısım konularda detaylı bilgi edinilmesi amacıyla resmi kayıtlara ve arşiv belgelerine yönlendirme yapılmış yahut bunlardan kısa bilgiler aktarılmıştır. Bu da Yeni Mersin gazetesinin yayımladığı haber ve makalelerin içerdiği bilgilerin teyidini sağlamıştır. Belirtilen hususlar doğrultusunda hazırlanan bu çalışma, dış politika alanında yerel basın organları üzerinden yapılacak çalışmalara örnek teşkil etmesi amacıyla, alanda katkı sunması beklentisiyle vücuda getirilmiştir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: [Nevin Yıldırım (NY), Mevlüt Yüksel (MY)] Fikir-NY-MY; Tasarım-BT; Denetleme- NY-MY; Kaynaklar- NY-MY; Veri Toplama ve/veya İşleme- NY-MY; Analiz ve/ veya Yorum- NY-MY; Literatür Tarama- NY-MY; Yazıyı Yazan- NY-MY; Eleştirel İnceleme- NY-MY

Çıkar Çatışması: Yazarlar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazarlar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: [Nevin Yıldırım (NY), Mevlüt Yüksel (MY)] Concept -NY-MY; Design- NY-MY; Supervision- NY-MY; Resources- NY-MY; Data Collection and/or Processing- NY-MY; Analysis and/or Interpretation- NY-MY; Literature Search- NY-MY; Writing Manuscript- NY-MY; Critical Review- NY-MY

Conflict of Interest: The authors have no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The authors declared that this study has received no financial support.

Kaynaklar

Arşivler

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri (TCDA), Cumhuriyet Arşivi (CA).

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri (TCDA), Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi (DBTDA).

TCDA, BOA, DH. SAİD. d 25/72.

TCDA, BOA, İ. DH. 1384/14 (3 Haziran 1901).

TCDA, BOA, İ. DH. 1388/11 (29 Eylül 1901).

TCDA, BOA, İ. DH. 1444/24 (5 Nisan 1906).

TCDA, BOA, İ. DH. 1444/27 (22 Nisan 1906).

TCDA, BOA, İ. MTZ. GR. 30/1154 (29 Kasım 1896).

TCDA, BOA, Y. MTV. 222/116.2-3-4 (29 Kasım 1901).

TCDA, BOA, DH. MKT. 2620/7 (1 Ekim 1908).

TCDA, BOA, İ. DH. 1472/71 (18 Ocak 1909).

TCDA, BOA, DH. MKT. 2731/79 (7 Şubat 1909).

TCDA, BOA, BEO. 3512/263360 (14 Mart 1909).

Sürelî Yayınlar

Açık Söz.

Akşam.

Cumhuriyet.

Kurun.

Resmî Gazete.

Son Posta.

Ulus.

Vatan.

Yeni Mersin.

Resmî Kaynaklar

Düstur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM). Zabıt Ceridesi (ZC).

Telif Eserler

- Akın, R. (2012). *Türk Siyasal Tarihi (1908–2000)*. On İki Levha Yayıncılık.
- Akşin, A. (1990). *Atatürk'ün Dış Politika İlkeleri ve Diplomasisi*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Aras, T. R. (2024). *Atatürk'ün Dış Politikası*. Kaynak Yayınları.
- Armaoğlu, F. (2018). *20. Yüzyıl Siyasal Tarihi (1914–1995)*. Kronik Yayınları.
- Artan, G. (1996). *Mersin Basın Tarihi*. Mersin Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.
- Bilgin, M. S. (2016). İki savaş arası dönemde Türkiye'nin Ortadoğu politikası. *Gazi Akademik Bakış*, 9(18), 33–44.
- Bodur, F. (1996). *Yerel basında yönetim ve örgüt yapısı (Uygulamada karşılaşılan sorunlar ve bir model önerisi)* (Tez No: 51450). [Doktora tezi, Anadolu Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Bulut, M. (2007). Mersin'in yerel gazete tarihi. Gezgini, S. (Ed.), *Türkiye'de Yerel Basın Tarihi* içinde (ss. 139–164). İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları.
- Büyükbaykal, G. N. (2005). Türkiye'de yerel basının işlevi ve önemi. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (23), 83–88.
- Coşar, Ö. S. (1964). *Millî Mücadele Basını*. Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.
- Değerli, E. S. (2008). Türkiye'nin Balkan ülkelerine yakınlaşma çalışmaları: Balkan Pakti. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 115–134.
- Değerli, E. S. (2006). Atatürk dönemi Türk-Yunan siyasi ilişkileri. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (15), 239–262.
- Erdal, İ. (2006). *Mübadele (Uluslaşma Sürecinde Türkiye ve Yunanistan 1923–1925)*. IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Erdal, İ. (2012). Atatürk dönemi (1923–1938) Türk-İran ilişkileri ve Sadabad Pakti. *Karadeniz Araştırmaları*, (34), 77–88.
- Erdal, İ. (2012b). Türk basını ve arşiv belgelerine göre Atatürk dönemi (1920–1938) Türk-İrak ilişkileri ve Sadabad Pakti. *The Journal of Academic Social Science Studies International Journal of Social Science*, 5(5), 93–104.
- Gönlübol, M., & Sar, C. (1990). *Atatürk ve Türkiye'nin Dış Politikası (1919–1938)*. Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Gürkaynak, M. (2008). Fransa ile ilişkiler. Çakmak, H. (Ed.), *Türk Dış Politikası (1919–2008)* içinde (ss. 178–185). Platin Yayınları.
- Güz, N. vd. (2018). Yerel basının kamuoyu oluşturma görevi: Etimesgut örneği üzerine bir araştırma. Güz, N., Şahingöz, M., & Güz, H. (Ed.), *Uluslararası Tarihte Etimesgut Sempozyumu (29–30 Mart 2018) Bildiri Kitabı* içinde (ss. 1–26). Etimesgut Belediyesi Yayınları.
- Hâkimiyet-i Milliye Millî Mücadele'nin Sesi. (2021). Kalpaklı, M. vd. (Haz.). Ankara Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- İlgaz, C. (2003). Türkiye'de yerel gazetecilik. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (16), 177–184.
- İnan, A. (1968). Balkan Antantı (1934). *Belleten*, 32(126), 285–291.
- Kayam, H. C. (1993). Lozan Barış Antlaşmasına göre Türk-Yunan nüfus mübadelesi ve konunun T.B.M.M.'de görüşülmesi. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 9(27), 581–608.
- Kösedağ, M. S. (2016). Türkiye'de ulusal ve yerel gazetelerin siyasal gündemlerinin karşılaştırılması. *Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 9(42), 1586–1603.
- Ögenler, O., & Okuyaz, S. (2021). Yeni Mersin Gazetesi'nde çıkan sağlık haberlerinin değerlendirilmesi (1929–1938). *Türkiye Klinikleri Tıp Etiği-Hukuku-Tarihi Dergisi*, 29(2), 197–206.
- Öksüz, H. (2024). Amerikan belgelerine göre Balkan Antantında Türkiye'nin rolü. Kaymak, A., Eren, S., Nurdan, S., Güney, K., & Özler, M. (Haz.), XIX. *Türk Tarih Kongresi (3–7 Ekim 2022) Bildirileri*, VII. Cilt içinde (ss. 281–296). Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Özkaya, Y. (2007). *Millî Mücadele'de Atatürk ve Basın (1919–1921)*. Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Palabıyık, M. S. (2010). Sadabad Pakti (8 Temmuz 1931): İttifak kuramları açısından bir inceleme. *Ortadoğu Etütleri*, 2(3), 147–179.
- Serter, Y. T. (2021). Yeni Mersin Gazetesi'nde (1935–1942) Mersin Kurtuluş Günü kutlamaları. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 9(27), 347–359.
- Soysal, İ. (1999). 1937 Sadabad Pakti. Soysal, İ. (Haz.), *Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç* içinde (ss. 327–343). Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Soysal, İ. (2000). *Tarihçeleri ve açıklamaları ile birlikte Türkiye'nin siyasal andlaşmaları* (Cilt 1: 1920–1945). Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Şimşir, B. N. (2017). *İlk Dönem Türk Diplomasisi Üzerine İncelemeler (1878–1946)*. Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Toparlı, R. (2023). *Millî Mücadele Dönemi'nde İrade-i Milliye Gazetesi*. Sivas Belediyesi ve Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Topuz, H. (2003). *Türk Basın Tarihi: II. Mahmut'tan Holdinglere*. Remzi Kitabevi.
- Turan, T., & Turan, E. T. (2011). Cumhuriyet ve Ulus gazetelerinde Saadâbad Pakti'nin imzalanmasının yansımaları. *Turkish Studies*, 6(3), 1749–1767.
- Türk Basın Tarihi Uluslararası Sempozyumu (19–21 Ekim 2016/Elazığ), I–III. Cilt.* (2018). Uğur, M. (Haz.). Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar I (1919–1980)*. (2002). Oran, B. (Ed.). İletişim Yayınları.
- Türk Dış Politikasında 50 Yıl: Cumhuriyetin İlk On Yılı ve Balkan Pakti (1923–1934)*. (1974). T.C. Dışişleri Bakanlığı Yayınları.
- Uçarol, R. (2010). *Siyasi Tarih (1789–2010)*. Der Yayınları.
- Ünal, Ş. (1996). Yerel basın ve sorunları. *Yeni Türkiye*, 2(12), 1068–1072.